

**DÜNYA KÜLTÜREL VE DOĞAL MİRASIN KORUNMASINA DAİR
SÖZLEŞME: DOĞAL MİRAS ALANLARI BAŞVURU,
ADAYLIK VE DEĞERLENDİRME SÜREÇLERİ**

UNESCO TÜRKİYE MİLLÎ KOMİSYONU

ŞULE ÜRÜN

ANKARA, 2016

TEŞEKKÜR

“Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme: Doğal Miras Alanları Başvuru, Adaylık ve Değerlendirme Süreçleri” konulu tez çalışmam konusunda beni destekleyen ve her zaman yol gösteren değerli Hocam UTMK Yönetim Kurulu Başkanı Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ’a yanımda olduğu için teşekkür ederim.

Tez danışmanım olan değerli Hocam UTMK Doğa Bilimleri İhtisas Komitesi Başkan Vekili Prof. Dr. Zeki KAYA’ya tezin bilimsel hazırlık ve yazım süreci boyunca her aşamasında akademik bilgi birikimi ve deneyimiyle verdiği katkılar ve emeği için teşekkür ederim.

Tezin yazım sürecinde akademik katkılarıyla beni yönlendiren Tez İzleme Komitesi Üyeleri UTMK Başkan Vekili Doç. Dr. M. Akif KİREÇCİ, ve UTMK Yönetim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Meral ÖZGÜÇ’e değerli katkıları için teşekkür ederim.

Tez İzleme Komitesi Üyesi ve çalışma arkadaşım UTMK Genel Sekreter Vekili Sema AKMEŞE’ye tez çalışmam süresince ilgisi, önerileri ve desteğiyle her zaman yanımda olduğu için teşekkür ederim. Ayrıca Millî Komisyondaki bütün çalışma arkadaşlarıma tez yazım sürecindeki destekleri için ayrı ayrı teşekkür ederim.

Beni hayatımın her aşamasında destekleyen, her zaman yanımda olan ve teşvik eden canım annem ve canım babama emekleri ve varlıklarıyla beni aydınlattıkları için teşekkür ederim.

**DÜNYA KÜLTÜREL VE DOĞAL MİRASIN KORUNMASINA DAİR
SÖZLEŞME: DOĞAL MİRAS ALANLARI BAŞVURU,
ADAYLIK VE DEĞERLENDİRME SÜREÇLERİ**

Şule ÜRÜN

UNESCO TÜRKİYE MİLLÎ KOMİSYONU

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Zeki KAYA

Ankara, 2016

ÖZET

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu olan UNESCO'nun 1972 yılında kabul ettiği Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme'nin amacı; *üstün evrensel değere* sahip kültürel ve doğal alanların korunması ve gelecek nesillere aktarılmasıdır. Türkiye'nin 1983 yılında taraf olduğu Dünya Mirası (DM) Sözleşmesi kapsamında oluşturulan Dünya Mirası Listesi'nde (DML) bini aşkın miras alanı bulunmakta olup, Türkiye'nin 13 kültürel ve iki karma miras alanı olmak üzere toplam 15 mirası bulunmaktadır. Bununla birlikte, anılan listede Türkiye'nin henüz doğal miras alanı bulunmamaktadır.

Bu çalışma ile DM Sözleşmesi kapsamındaki temel kavram ve süreçler, doğal miras kavramı, DML'nin oluşumu, doğal miras alanı başvuru süreçleri, DML'ne kaydedildikten sonra yapılacaklar, Geçici DML, Tehlike Altındaki DML gibi süreçlerle ilişkili belli başlı konuların açıklanması hedeflenmektedir.

UNESCO'nun stratejik hedefleri ve miras koruma perspektifi çerçevesinde UNESCO Türkiye Millî Komisyonu (UTMK) öncülüğünde son dönemlerde doğal alanlarla ilgili gerçekleştirilen çalışmalar ve farkındalık etkinliklerinden de bahsedilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, gelecekte UNESCO'ya yapılacak başvurular konusunda yardımcı bir kaynak belgesi oluşturmak, süreç yönetiminde üzerinde durulması gereken önemli noktaları işaret etmek ve UNESCO "Dünya Mirası" (DM) süreci ile ilgili sıkça sorulan sorulara yanıt verebilecek pratik ve kolay erişilecek bilgilerin sunulacağı bir el kitabı kazandırmaktır.

Çalışmanın bir diğer hedefi de, UNESCO'nun DM kavramının ve adaylık başvuru sisteminin anlaşılması, UNESCO ve Danışma Organlarınca hazırlanan kaynakların derlenmesi ile sürece ilişkin farkındalık oluşturmaktır.

Anahtar Kelimeler: UNESCO, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, UNESCO Dünya Miras Listesi, Geçici Liste, Doğal Miras

Danışman: Prof. Dr. Zeki KAYA

**CONVENTION CONCERNING THE PROTECTION OF THE
WORLD CULTURAL AND NATURAL HERITAGE: APPLICATION,
NOMINATION AND EVALUATION**

PROCESSES OF NATURAL HERITAGE SITE

Şule ÜRÜN

TURKISH NATIONAL COMMISSION FOR UNESCO

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Zeki KAYA

Ankara, 2016

ABSTRACT

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) adopted the *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*, with a view of protecting cultural and natural sites, which have *outstanding universal value* and to transmit the heritage to the future generations, in 1972. Turkey became a party to the World Heritage Convention (WHC) in 1983. The World Heritage (WH) List was established in the scope of the Convention. Today, there are more than a thousand heritages inscribed on the WH List all over the world. Turkey has 13 cultural and 2 mixed properties on the World Heritage List, as a total of 15. However, there is not yet a natural heritage inscribed on the WH List from Turkey.

The basic content of this study is the basic concepts and processes of WHC. The study aims draw attention to the major issues associated with the processes such as the concept of natural heritage, the formation of the WH List, the application process of natural heritage, the procedure after inscribed on the WH List, Tentative List and the list of WH in Danger.

Within the framework of UNESCO's strategic objectives and the perspective of heritage conservation, the activities for awareness raising which help to raise awareness and related to natural areas under the leadership of the Turkish National Commission for UNESCO in recent years have been summarized.

It is hoped that this study will serve a resource document to assist the potential future applications to UNESCO and to mark important points needed to focus on management issues. This document is also a handbook in which the practical and easily accessible information for frequently asked questions about the process of UNESCO "World Heritage" can be found.

This study provides further information on the understanding of the concept of UNESCO WH and the nomination system, raising awareness of the process and compilation of the resources prepared by UNESCO and Advisory Bodies.

Key Words: UNESCO, Turkish National Commission for UNESCO, UNESCO World Heritage List, Tentative List, Natural Heritage

Supervisor: Prof. Dr. Zeki KAYA

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	1
1. UNESCO DÜNYA MİRASI LİSTESİNİN OLUŞUMU VE TARİHÇESİ.....	4
2. DÜNYA KÜLTÜREL VE DOĞAL MİRASIN KORUNMASINA DAİR SÖZLEŞME (1972).....	8
2.1. Dünya Miras Sözleşmesi (1972) ve Türkiye.....	10
3. DÜNYA MİRASI SÖZLEŞMESİNİN UYGULAMA REHBERİ.....	12
4. UNESCO DÜNYA MİRASI LİSTESİ TANIMI VE KAPSAMI.....	14
4.1. UNESCO Dünya Mirası Kavramı ve Misyonu.....	15
4.2. Küresel Stratejisi.....	16
4.3. Sürdürülebilir Turizm.....	17
4.4. Dünya Mirası Eğitimi.....	18

4.5. Dünya Mirası Fonu.....	19
4.5.1. Uluslararası Yardım.....	20
4.6. Kültürel, Doğal ve Karma Miras Kavramları.....	21
4.7. Üstün Evrensel Değer Kavramı.....	22
4.8. UNESCO Dünya Miras Alanı Kriterleri.....	25
4.9. UNESCO Dünya Mirası Paydaşları.....	27
4.9.1. Dünya Miras Merkezi.....	27
4.9.2. Taraf Devletler.....	28
4.9.3. Genel Kurul.....	28
4.9.4. Dünya Miras Komitesi.....	28
4.9.5. Danışma Organları.....	29
4.9.6. DM Ortakları.....	30
5. UNESCO DÜNYA MİRASI LİSTESİNE ADAYLIK BAŞVURULARI.....	32
5.1. UNESCO Dünya Mirası Listesine Kayıt Süreci.....	34
5.2. UNESCO Geçici Dünya Mirası Listesi.....	35
5.3. Geçici Listesinin Önemi.....	36
5.4. UNESCO Dünya Mirası Listesi Başvuruları Değerlendirme Süreci.....	36
5.5. Zaman Çizelgesi.....	36
6. DÜNYA MİRAS LİSTESİNE KABUL EDİLDİKTEN SONRA YAPILMASI GEREKENLER.....	38

6.1. Periyodik Raporlama Anketi.....	38
6.2. Reaktif İzleme.....	40
6.3. Koruma Durumu Raporları.....	41
6.4. Üstün Evrensel Değer Beyanı.....	44
7. UNESCO TEHLİKE ALTINDAKİ DÜNYA MİRASI LİSTESİ.....	45
8. UNESCO DM SÖZLEŞMESİ ve MİRAS ALANLARIYLA İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER.....	48
8.1. UNESCO Dünya Mirası Alanlarında Sürdürülebilirlik.....	50
8.2. Dünya Mirası Listesi Durum Değerlendirmesi.....	52
8.3. UNESCO Orta Vadeli Stratejisinde Miras Koruma.....	56
8.4. UNESCO'nun Doğal Alanlara Yönelik Diğer Sözleşme ve Programları...56	
8.5. Türkiye'nin UNESCO Dünya Mirası Listesindeki Durumu.....	59
8.6. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu ve Doğal Miras Süreci.....	59
8.7. Dünya Mirası Listesinin Uluslararası Görünürlüğü ve Taraf Devlete Etkisi.....	62
8.8. Miras Alanlarının Sürdürülebilir Yönetimi ve Korunması.....	64
8.9. Sonuç ve Öneriler	65
9. KAYNAKLAR.....	70
10. EKLER.....	75
EK-1. Geçici DML'ne Başvuru Dosyasında Belirtilmesi Gereken Hususlar	
EK-2. UNESCO DML'ne Başvuru Dosyasında Belirtilmesi Gereken Hususlar	
Ek-3. DM Merkezi Adaylık Başvuruları Zaman Çizelgesi	
Ek-4. Türkiye'nin UNESCO DML ve Geçici DML'ndeki Mirasları	

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. 2015 yılı verilerine göre UNESCO bölgelerinde DM Alanları dağılımı.....	52
Tablo 2. Tehlike Altındaki DML'ndeki alanların UNESCO bölgelerine göre dağılımı....	54

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ramses II Tapınağı, Abu Simbel Tapınakları, Mısır.....	5
Şekil 2. <i>Üstün evrensel değer</i> in üç bileşeni.....	22
Şekil 3. DM alanlarının diğer korunan alan çeşitleriyle ilişkisi.....	24
Şekil 4. Avustralya Büyük Mercan Resifleri miras alanından bir görünüm.....	26
Şekil 5. Virunga Millî Parkı miras alanından bir görünüm.....	27
Şekil 6. IUCN değerlendirme süreci.....	30
Şekil 7. UNESCO bölgelerine göre DM alanlarının % olarak dağılımı	53

SİMGELER VE KISALTMALAR

BM	Birleşmiş Milletler (United Nations)
DM	Dünya Mirası (World Heritage)
DML	Dünya Mirası Listesi (World Heritage List)
ICCROM	Uluslararası Kültürel Varlıkları Koruma ve Restorasyon Merkezi (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property)
ICOMOS	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (International Council on Monuments and Sites)
IGCP	(International Geoscience Programme)
IGGP	Uluslararası Jeolojik Bilimler ve Jeoparklar Programı (International Geoscience and Geoparks Programme)
IUCN	Uluslararası Doğa Koruma Birliği (International Union for Conservation of Nature)
IUGS	Uluslararası Jeolojik Bilimler Birliği (International Union of Geological Sciences)
MAB	İnsan ve Biyosfer Programı (Man and the Biosphere Programme)
MAB ICC	İnsan ve Biyosfer Programı Uluslararası Eşgüdüm Konseyi (Man and the Biosphere Programme International Co-ordinating Council)
OUV	Üstün Evrensel Değer (Outstanding Universal Value)
PACT	(World Heritage Partnerships for Conservation Initiative)
SIDS	Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletleri (Small Island Developing States)
SOC	Koruma Durumu (State of Conservation)
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
UTMK	UNESCO Türkiye Millî Komisyonu
WHC	Dünya Miras Merkezi (World Heritage Centre)

GİRİŞ

“Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme” Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu olan UNESCO’nun, 17 Ekim-21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris'teki Genel Merkezinde gerçekleştirilen 17. Genel Konferansında kabul edilmiştir. Bu Sözleşmenin temel amacı; *üstün evrensel değere* (Outstanding Universal Value, OUV) sahip kültürel ve doğal alanların korunması ve gelecek nesillere aktarılması olarak ifade edilmektedir. Türkiye DM Sözleşmesine 23.05.1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanmasıyla 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmasıyla taraf olmuştur (T. C. Resmî Gazete, 14 Şubat 1983).

UNESCO’nun 195 tam üye ve 10 asosiye üyesi bulunmakta olup, DM Merkezi internet sayfasındaki taraf devletlerin DM Sözleşmesine ilişkin bilgilerinin bulunduğu tabloya göre, 2016 yılı itibariyle bu devletlerden 192’si 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşmeye taraf olmuştur.

1972 Sözleşmesi çerçevesinde tanımlanmış DM alanları üç temel kategoride incelenmektedir. Bu kategoriler; kültürel, doğal ve karma miraslar olarak sıralanmaktadır. Çalışmada bu kategorilerin tanımları, kriterleri ve özellikleri hakkında genel bilgi verilmesinin ardından, doğal miras alanları hakkında daha detaylı bir değerlendirme yapılacaktır.

Türkiye’de henüz DML’nde kayıtlı doğal miras alanı bulunmamaktadır. Bununla birlikte, UTMK öncülüğünde 2012 yılında gerçekleştirilen “Doğal Miras Alanları Geçici Listesine Öneri Sunma Çalıştayı” ile kapasite geliştirme, farkındalık oluşturma ve UNESCO doğal miras alanı ilan sürecine dâhil olmak için bir ön çalışma başlatılmış olup, Çalıştay sonuçları ilgili Bakanlıklarla paylaşılmıştır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın

başvurusu ile 2013 yılında Türkiye’den ilk kez bir doğal alan Geçici DML’ne kabul edilmiştir. Bu çalışma kapsamında, Millî Komisyonunda gerçekleştirilen farkındalık çalışmalarından da bahsedilecektir (Oğuz ve Ürün, 2014, s. 23).

“UNESCO Dünya Doğal Miras Alanları Başvuru, Adaylık ve Değerlendirme Süreçleri” konulu bu çalışmada özetle; UNESCO DML’nin tarihi oluşum süreci, “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme”, DM Sözleşmesinin Uygulama Rehberi, UNESCO DML, DML’ne adaylıklar için başvuru süreci, DML’ne kaydedildikten sonra yürütülen süreçler, Tehlike Altındaki DML’den bahsedilerek, bu kavramlar açıklanacaktır. İnsanlık tarihi için önem taşıyan veya eşsiz doğal oluşumlara sahip, bir diğer ifadeyle *üstün evrensel değer* taşıyan alanlara ilişkin UNESCO’nun bakış açısı, kültürel ve doğal mirasları koruyucu yaklaşımı ile “Dünya Mirası” kavramı üzerinde durulacaktır. Bu doğrultuda miras koruma sürecinin başlangıcı, DM Sözleşmesinin tarihindeki önemli noktalar ve günümüze kadar ilerleyişi özetlenecektir.

Bu çalışma ile doğal miras alanı başvuru süreci basamakları ile anlatılacak olup, bu kapsamda UNESCO miras alanı kriterleri değerlendirilecek, adaylık dosyalarının hazırlanması sürecinde üzerinde önemle durulması gereken noktalar, başvuru prosedürleri ve takip edilmesi gereken yol haritası açıklanacaktır. Ayrıca, aday alanların UNESCO DML’ne kabul edilmeden önce kaydedilmesi gereken Geçici DML, adaylıkları değerlendiren UNESCO DM Komitesi ve kısa adı IUCN olan, Uluslararası Doğa Koruma Birliği gibi DM Komitesine danışmanlık veren Danışma Organlarının adaylık başvuruları değerlendirme süreçlerindeki görevleri, DM alanlarının ilanının ardından takip edilmesi gereken süreçler anlatılacaktır.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise; UNESCO DML’ndeki alanların seçim bölgelerine göre temsilleri, Tehlike Altındaki DML, UNESCO’nun doğal miras süreci hakkında üzerinde dikkatle durulması gereken konular, UNESCO’nun kısa ve uzun vadede DM alanlarının korunması, tanıtılması ve gelecek nesillere aktarılması gibi hedeflerini içeren miras yönetimi hakkındaki stratejisi ve önceki bölümlerde sunulan tüm bilgilerin ışığında bir değerlendirme yapılacaktır.

Bu çalışmanın amacı, gelecekte UNESCO’ya yapılacak başvurular konusunda yardımcı bir kaynak oluşturmak, sürecin yönetiminde üzerinde durulması gereken önemli

ayrıntılarını altını çizmek ve DM başvurusu konusunda sıkça sorulan soruların yanıt bulacağı bir başvuru belgesi kazandırmaktır.

Bu çalışmada 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme ağırlıklı olarak “Doğal Miras” kapsamında ele alınmış olmakla birlikte süreçleri açıklayan Uygulama Rehberi ve DM Sözleşmesi gibi temel bilgilerin yer aldığı ortak dokümanlar konunun bir bütün olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu nedenle, doğal ve kültürel miras arasındaki farkın anlaşılabilmesi bakımından kültürel mirasa ilişkin temel bilgilere de yer verilmiştir. Tarihi açıdan değerlendirildiğinde de, uluslararası toplumda miras koruma bilincinin oluşumu ile DM Sözleşmesinin oluşturulma süreci kültürel miraslar ile başlamıştır. Bu tarihi gelişim sonucunda günümüzde gelinen noktada ise, halen doğal miras alanları DML’nde sayıca kültürel miraslardan çok daha az sayıda temsil edilmektedir.

1. UNESCO DÜNYA MİRASI LİSTESİNİN OLUŞUMU VE TARİHÇESİ

Dünyadaki miras alanlarının korunması amacıyla uluslararası bir hareket yaratma fikri I. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmıştır. 1972 tarihli Doğal ve Kültürel Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme iki ayrı hareketin birleşmesiyle oluşmuştur. Bunlardan ilki kültürel alanların korunması, ikincisi ise doğanın korunmasıdır.

Kültürel mirasın korunmasına dair uluslararası toplumda endişe uyandıran önemli bir olay Mısır'da Aswan Barajı'nın inşa edilmesi kararı ile antik Mısır uygarlığına ait önemli bir eser olan Abu Simbel Tapınakları'nın bulunduğu vadinin sular altında kalma tehlikesi olmuştur.

1959 senesinde Mısır ve Sudan hükûmetlerinin su altında kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Abu Simbel Tapınakları'nın korunması için yaptığı başvuru sonrasında UNESCO tarafından bir kampanya başlatılmıştır. Su altında kalacak alanlardaki arkeolojik kazı çalışmaları hızlanmış ve Abu Simbel ve Philae tapınakları sökülerek, kuru bir alana taşınmış ve parçalar yeniden bir araya getirilmiştir (Şekil 1). Toplam 50 ülkenin yardımında bulunduğu ve 80 milyon dolar yardım toplanan bu kampanya, *üstün evrensel değer* taşıyan kültürel miras alanlarının korunmasındaki uluslararası dayanışma ve devletlerin taşıdığı sorumluluğa önemli bir örnek oluşturmuştur. Bu başarılı kampanya farklı ülkelerde koruma ve restorasyon çalışmalarının doğmasına önderlik etmiştir. Sonuç olarak, UNESCO ICOMOS'un (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi, International Council on Monuments and Sites) yardımıyla kültürel mirasın korunması için bir sözleşme taslağı hazırlamaya başlamıştır.

Şekil 1. Ramses II Tapınağı, Abu Simbel Tapınakları, Mısır (WHC, 2004)

UNESCO 1962 yılında Peyzaj Alanlarının Güzellik ve Karakterinin Korunmasına Dair Tavsiye Kararını sunmuş olup, bu tavsiye kararı doğal süreçler veya insan eliyle oluşmuş; doğal, kırsal ve kentsel peyzajlar ve alanların korunması ve restorasyonu ile kültürel veya estetik olarak ilgili veya tipik doğal ortam formlarını kapsamaktadır (WHC, 2008).

Kültürel ve doğal mirasın ilişkilendirilmesi fikri ise Amerika Birleşik Devletleri'nden çıkmıştır. 1965 yılında Washington, D.C.'de gerçekleştirilen “Dünya Miras Güvencesi” adlı bir Beyaz Saray Konferansında bütün dünya vatandaşlarının bugünü ve geleceği için muhteşem doğal alanlar, görülmeye değer manzaralar ve kültürel alanların korunması için uluslararası toplumda işbirliğinin teşvik edilebileceği fikri ortaya çıkmıştır.

Mısır'dakine benzer koruma kampanyaları İtalya'da da gerçekleştirilmiştir. Venedik ve Floransa'da 4 Kasım 1966 yılında yoğun yağış nedeniyle yaşanan sel felaketi ile Venedik Lagününün doğal ve kültürel yapısı ciddi şekilde etkilenmiştir. Dönemin UNESCO Genel Direktörü tarafından başlatılan uluslararası yardım kampanyası uluslararası toplumun önemli bir dayanışma örneğini oluşturmuştur.

1968 yılında ise IUCN üyeleri için “Dünya Miras Güvencesi”ne benzer öneriler geliştirilmiştir.

1972'de Stockholm'deki Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Çevresi konferansında IUCN, ICOMOS ve UNESCO'dan uzmanların önerileri bir araya getirilmiştir. Sonuç olarak, ilgili bütün ülkelerle metin üzerinde anlaşma sağlanmıştır. 16 Kasım 1972 tarihinde Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme UNESCO Genel Konferansında kabul edilmiştir (WHC, 1972).

Pakistan'ın Moenjodaro kentinde bulunan Moenjodaro Arkeolojik Kalıntıları'nın selden korunması, kapasite geliştirilmesi ve alandaki koruma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için gözlem laboratuvarı kurulması amacıyla 1976 yılında Pakistan Hükûmetinin başvurusu ile uluslararası koruma kampanyası başlatılarak, 8 milyon dolar yardım toplanmış ve 1997 yılına kadar devam etmiştir.

1978 yılında ise ilk 12 miras alanı listeye kaydedilmiştir. Bu alanlar Almanya'dan Aachen Katedrali, Ekvator'dan Quito Şehri ve Galapagos Adaları, Polonya'dan Krakow'un Tarihi Merkezi ve Wieliczka ve Bochnia Kraliyet Tuz Madeni, Senegal'den Gorée Adası, Kanada'nın L'Anse aux Meadows Millî Tarihi Alanı ve Nahanni Millî Parkı, ABD'den Mesa Verde Millî Parkı ve Yellowstone Millî Parkı, Etiyopya'dan ise Lalibela Kaya Oyulmuş Kiliseleri ve Simien Millî Parkı'dır. 1979 yılında ise 45 alan daha DM alanı ilan edilmiş olup, günümüze kadar her yıl gerçekleştirilen DM Komitelerinde bu süreç devam etmiştir.

DM Sözleşmesinin 20. yıldönümü olan 1992 yılında ise kültürel peyzaj kategorisi DM Komitesinde kabul edilmiş olup, bu doğrultuda DM Sözleşmesi kültürel peyzajların korunmasına ilişkin uluslararası ilk yasal enstrüman olmuştur.

1994 yılında küresel strateji kabul edilmiş olup, dengeli ve temsili bir DML oluşturulması için DML'nin tematik çeşitliliğinin artırılması ve bölgesel dengesinin oluşması hedefini başarmak amaçlanmıştır. Aynı yıl UNESCO gençlerin miras korunması kapsamındaki dâhiliyetini arttırmak üzere yeni eğitsel yaklaşımlar geliştirme girişimi başlatmıştır.

2002'de Sözleşmenin 30. Yıldönümünde İtalya'nın işbirliğiyle İtalya Uluslararası DM Kongresi gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl DM Budapeşte Deklarasyonu kabul edilmiş olup, tüm paydaşlar DM'lerinin korunması için "4C" stratejik hedeflerini desteklemeye davet edilmiştir. Kullanılan kelimelerin İngilizcedeki baş harflerinden esinlenilerek oluşturulan 4C ile ifade edilmek istenen, DML'nin güvenilirliğinin artırılması (Credibility), mirasların etkin korunduğundan emin olunması (Conservation), alanlarda kapasite geliştirilmesi (Capacity-building) ve farkındalığın iletişim yoluyla (Communication) artırılmasıdır (WHC, 2002).

2007 yılında ise Yeni Zelanda Christchurch'te yapılan DM Komite toplantısında 4C hedeflerine 5. hedef ilave edilerek, bölge halkının (Community) koruma süreciyle içsel ilişkisi ve rolünün dikkate alınması sağlanmıştır (WHC, 2007; WHC, 2008).

UNESCO'nun doğal miras stratejisinin oluşumunda küresel strateji ve Budapeşte Deklarasyonu'nun yanı sıra, 2000 yılında BM tarafından kabul edilen ve sekiz maddeden oluşan Milenyum Kalkınma Hedeflerinin etkisi olmuştur. Bu sekiz hedeften doğal miras alanlarıyla ilgili olan 7. Hedef: Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır. BM 1992 Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ise biyolojik çeşitliliğin geniş kullanımı ve korunması için küresel gündem oluşturmuştur. Türkiye bu sözleşmeye 1996 yılında taraf olmuştur. Doğal alanlarla ilgili diğer bir önemli sözleşme ise 1994 yılında Türkiye'nin taraf olduğu özellikle sulak alanlardaki biyoçeşitliliğin korunması konusundaki Ramsar Sözleşmesi olmuştur (WHC, 2006).

Ayrıca, Göçmen Hayvan Türlerinin Korunması Sözleşmesi (1983, BONN), Uluslararası Bitki Koruma Sözleşmesi (2005); Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES, 1996), Gıda ve Tarım için Bitki Genetik Kaynakları Uluslararası Sözleşmesi (2006) gibi biyolojik çeşitliliğin korunması konulu pek çok uluslararası sözleşme bulunmaktadır (CITES, 2016; CMS, 2016; IPPC, 2016, The International Treaty, 2016).

2012 yılında DM Sözleşmesinin 40. Yıldönümü kapsamında bir yıl süresince 120'den fazla etkinlik gerçekleştirilmiştir. 2013 yılında yayımlanan "DM Sözleşmesi 40. Yıldönümü Raporu"na göre; yapılan etkinliklerin teması doğal ve kültürel mirasın korunması için ekonomik ve sosyal kalkınma ile miras alanlarındaki yerel halkın katılımı olmuştur. DM ve sürdürülebilir kalkınma: yerel toplulukların rolü temalı kapanış etkinliği ise Kyoto'da gerçekleştirilmiştir.

2. DÜNYA KÜLTÜREL VE DOĞAL MİRASIN KORUNMASINA DAİR SÖZLEŞME (1972)

1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşmesi ve Uygulama Rehberi yeni adaylık başvurularında kullanılacak en önemli kaynaklardır. DM Merkezi'ne sunmak üzere yeni bir adaylık dosyası hazırlamak için tek bir uygun yöntemden ziyade, pek çok yöntem bulunmaktadır. Bununla birlikte, Danışma Organları en uygun alanların başvurulması, adaylık dosyalarının eksiksiz hazırlanması, alanların etkin şekilde temsilinin sağlanması, adaylık sürecinin doğal ve kültürel mirasın korunması ve etkin yönetilmesini sağlamak için bazı temel prensiplerin altını çizmektedir (UNESCO vd., 2011).

Doğal miras başvuruları ile kültürel miras başvuruları arasında benzerlikler bulunmakla birlikte belirgin farklılıklar da vardır. “*Üstün Evrensel Değer*” kavramı, DM Sözleşmesine dayanmaktadır. Bu ilan edilen tüm varlıkların mihenktaşdır. Adaylıkların temel amacı; varlığın nelerden oluştuğunu açıklamak, alanın potansiyel *üstün evrensel değer*'ini göstermek ve bu değerın sürdürülebilmesi, korunması, yönetimi ve korumanın nasıl ölçüldüğünü açıklamaktır (UNESCO vd., 2011).

DM Sözleşmesinde kültürel ve doğal mirasların korunması temel prensibi yanında öne çıkan kavramlar sıralanacak olursa, mirasların sahip olduğu *üstün evrensel değer*'lerin muhafaza edilmesi, mirasların tüm dünya vatandaşlarına ait olduğu fikrinin benimsenmesi ve korunması için yine uluslararası bir vizyon gerektiği, miras alanlarının çeşitli tehlikelere karşı korunmasında coğrafik olarak bulunduğu devletin yerini almamakla birlikte uluslararası toplumun ortak görevi olarak benimsenmesi ve bilimsel yöntemler çerçevesinde mirasların *üstün evrensel değeri* korumaya yönelik uluslararası bir sözleşmenin kabulü fikrinin benimsenmiş olduğu ifade edilebilir.

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme sekiz bölüm ve 32 maddeden oluşur. Sözleşmenin ana bölümleri aşağıda sıralanmaktadır:

- 1-Kültürel ve Doğal Mirasın Tanımları
- 2-Kültürel ve Doğal Mirasın Ulusal ve Uluslararası Korunması
- 3-Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması İçin Hükümetler Arası Komite
- 4-Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Fonu
- 5-Uluslararası Yardımın Koşulları ve Düzenlenmesi
- 6- Eğitim Programları
- 7- Raporlar
- 8- Son Hükümler (UNESCO, 1972).

BM'e taraf devletler için uluslararası bir anlaşma olan DM Sözleşmesi, doğal ve kültürel mirasların *üstün evrensel değer*'lerinin tanımlanması, korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasını hedeflemektedir. DM Sözleşmesinin Uygulama Rehberindeki özgün kriterler, koşullar ve açıklamalar DML'ne kaydedilmek üzere alanların tanımlanmasında kullanılmaktadır (UNESCO vd., 2011).

DM Sözleşmesinin onaylanması ile her taraf devlet sadece miras alanlarının bulunduğu bölgeyi değil, aynı zamanda kendi ulusal mirasını da korumayı taahhüt eder. Taraf devletler doğal ve kültürel mirasın korunması için bölgesel planlama programları, personel istihdamı, alanlardaki hizmetler, bilimsel ve teknolojik araştırmalar ve alınan önlemlerin bütünleşmesi yönünde teşvik edilirken, mirasın günden güne toplum yaşamında işlevsel hale gelmesi hedeflenmektedir.

DM Sözleşmesinin 1972 yılında kabulünün ardından 1976 yılından beri DM Fonu ve DM Komitesi çalışmalarına devam edilmektedir. DM Komitesi Uygulama Rehberini

geliştirerek, görevini gerçekleştirmek üzere DML'ni oluşturmuştur. DM Fonu taraf devletlerin miras alanlarının tanımlanması, korunması ve teşvik edilmesi için oluşturulmuş bir fondur. DM Sözleşmesi, DM Fonunun hangi koşullarda uluslararası finansal yardım sağlayacağını da açıklamaktadır (UNESCO vd., 2011). DM Sözleşmesi, taraf devletlerin DM Komitesine düzenli olarak miras alanlarının koruma durumunu raporlamasını zorunlu kılmıştır. Bu raporlar DM Komitesinin çalışması, alanların durumlarının değerlendirilmesi, özel program ihtiyaçlarına ve mevcut sorunlara çözüm üretilebilmesi için gereklidir.

DM Sözleşmesi aynı zamanda DM alanlarının eğitsel ve bilgilendirici programlar ile korunması konusunda toplumdaki bilinçlenmeyi de arttırmaktadır.

DM Sözleşmesi, tek bir millet için değil insanlık adına kültürel ve doğal mirasın paha biçilemez ve yeri doldurulamaz olmasını temel almaktadır. Bu tür alanların bozulması veya yok olması bütün dünya insanların mirası için bir kayıp oluşturmaktadır. Olağanüstü özelliklerinden dolayı *üstün evrensel değere* sahip olarak adlandırılan miraslara tehlikelere karşı korunması için özel önem verilmektedir.

2.1. Dünya Mirası Sözleşmesi (1972) ve Türkiye

Türkiye 1972 DM Sözleşmesine, anılan Sözleşmenin 23.05.1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanmasının ardından, 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmasıyla taraf olmuştur.

192 devletin taraf olduğu 1972 DM Sözleşmesi kapsamında geçmişten günümüze kadar Türkiye 1983-1989 ve 2013-2017 yılları arasında olmak üzere iki kez DM Komitesine seçilmiştir.

Türkiye DM Komitesinde görev yaptığı ilk dönemde miras alanı olmayan taraf devletler kontenjanından seçilmiştir. DM Sözleşmesi 19. Taraf Devletler Genel Kurulunda, DM Komitesi için boşalan 12 koltuk için 19 Kasım 2013 tarihinde gerçekleştirilen seçimler sonucunda Türkiye adaylar arasında en yüksek oyu alarak DM Komitesine ikinci kez seçilmiştir. 2016 yılında ise DM Komitesi ev sahipliği görevini de üstlenmiştir.

DM Komitesine ikinci defa seçildiği 2013 yılında DML'nde Türkiye'nin 11 kültürel ve 2 karma olmak üzere 13 miras alanı bulunmakta olup, ilk miras alanları 1985 yılında DML'ne kaydedilmiştir (WHC, 2016a).

DM Sözcleşmesi kapsamında Türkiye'nin henüz DML'ne kayıtlı doğal miras alanı bulunmamaktadır. Bununla birlikte, UTMK tarafından 2012 yılında gerçekleştirilen “Doğal Miras Alanları Geçici Listesine Öneri Sunma Çalıştayı” ile kapasite geliştirme, farkındalık oluşturma ve UNESCO Doğal Miras ilan sürecine dâhil olma dönemi başlatılmış olup, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın başvurusu ile 2013 yılında ülkemizden ilk kez bir doğal alan adayı olarak Tuz Gölü Özel Çevre Koruma Alanı Geçici DML'ne kabul edilmiştir.

3. DÜNYA MİRASI SÖZLEŞMESİNİN UYGULAMA REHBERİ

DM Sözleşmesi gibi “Sözleşmenin Uygulama Rehberi” de yeni adaylık başvurularında kullanılacak en önemli referans belgelerinden biridir. Uygulama Rehberinde DM Sözleşmesinin uygulanması için taraf devletlere gereken temel bilgiler ve işleyiş kuralları yer almaktadır.

Uygulama Rehberinde ana başlıklar halinde sıralanacak olursa; taraf devletlerin sorumlulukları, DM Sözleşmesine Taraf Devletler Genel Kurulu, DM Komitesi, Komitenin Sekreteryası olan DM Merkezi, Danışma Organları, Partnerler, Geçici DML, DM Alanı Tanım ve Kriterleri, *Üstün Evrensel Değer*, Bütünlük ve Otantiklik, Koruma ve Yönetim, Başvuru Prosedürleri, Başvuru Takvimi, Miras Alanlarının Koruma Durumlarının Değerlendirilmesi, Tehlike Altındaki Miras Alanlarının Listedenden Çıkarılma Prosedürleri, Periyodik Raporlama, DM Fonu, DM Amblemi ve Kullanımı gibi konular bulunmaktadır ve bu konularda etraflı bilgiye yer verilmektedir. “DM Sözleşmesinin Uygulanmasına İlişkin Uygulama Rehberi” (2015) DM Komitesinde alınan kararlar doğrultusunda periyodik olarak revize edilmektedir.

DM Sözleşmesine taraf devletler, alan yöneticileri, DM Merkezi, partnerler ve miras korumaya ilişkin diğer bütün paydaşlar Uygulama Rehberinin kullanıcıları olarak ifade edilmektedir.

Uygulama Rehberinde, doğal ve kültürel mirasın korunmasına ilişkin DM Sözleşmesinin dışında UNESCO veya diğer uluslararası organizasyonlarca hazırlanarak, kabul edilmiş tavsiye kararı, program veya sözleşmelere ilişkin bilgilere de yer verilmektedir.

DM Sözleşmesine taraf devletlerin adaylık başvurusu hazırlarken Uygulama Rehberini iyi analiz etmesi, başvuru takvimi ve prosedürlerine uyması başvuru süreci açısından büyük önem taşımaktadır.

Taraf devletler DM Sözleşmesinin uygulanmasından birinci derecede sorumlu hükûmet temsilcisi olan Ulusal Odak Noktalar belirleyerek, iletişim bilgilerini UNESCO Sekretaryası ile paylaşmaktadır. Odak noktalar miras koruma konusunda yasalar çerçevesinde yetkili olan ulusal kurumların temsilcilerinden oluşmaktadır.

1972 Sözleşmesi'nin hedefleri ve temel ilkeleri açıkça ifade edilmekle birlikte, gerekli hallerde taraf olan devletlerin bulunduğu UNESCO'nun gerekli organları ve platformlarında DM Sözleşmesinin Uygulama Rehberi üzerinde değişiklik önerilerinde bulunulabilmekte veya alınan kararlarla değişiklik yapılabilmektedir. Uygulama Rehberindeki değişiklikler DM Komitesinde alınan kararlar doğrultusunda oluşturulan ad hoc çalışma gruplarının raporları doğrultusunda DM Merkezi ile istişare edilerek DM Komitesinde yapılabilmektedir.

4. UNESCO DÜNYA MİRASI LİSTESİ TANIMI VE KAPSAMI

Bir alanın DML'ne kaydedilmesi için *üstün evrensel değere* sahip olduğunun DM Komitesi tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Adaylık başvuru dosyası DM Komitesi için gereken ve aday miras alanının DM Sözleşmesinin ölçütlerini karşılayıp, karşılamadığına ilişkin temel bilgiyi sağlamak zorundadır. DM Komitesinin aday miras alanının *üstün evrensel değerini* değerlendirdiği ve Uygulama Rehberinde yer alan anahtar noktalar aşağıdaki gibidir:

- *Üstün evrensel değer'e* sahip olduğunu saptamak için DM alanı kriterlerinden bir veya daha fazlasını sağlıyor olmak (Uygulama Rehberi, Paragraf 77)
- *Üstün evrensel değer'e* sahip kabul edilmesi için alanın, bütünlük ve/veya otantiklik koşullarını sağlaması, yeterli düzeyde korunması ve alan yönetiminin korunmayı teminat altına alması (Uygulama Rehberi, Paragraf 77)

DML'ne girmiş bir alanın ciddi bir tehlike altında olması halinde DM Komitesi alanın Tehlike Altındaki DML'ne alınmasına karar verebilir. Alanın DML'ne alınmasını sağlayan *üstün evrensel değer'inin* tahrip edilmesi, DM Komitesinin alanı DML'nden çıkarmasına yönelik karar almasına neden olabilmektedir.

DM Sözleşmesi, bir adaylık dosyasının DML'ne alınıp alınmayacağına karar veren DM Komitesi tarafından yönetilmektedir. DM Komitesinin çalışmaları Sekretarya, DM Merkezi, Danışma Organları olarak görev yapan ICCROM, ICOMOS ve IUCN tarafından desteklenmektedir. IUCN doğal miras alanı başvurularının, ICOMOS ise kültürel miras alanı başvurularının değerlendirilmesinde danışal organlar olarak görev yapmaktadırlar.

Ramsar alanları, biyosfer rezervleri veya jeoparklar gibi diğer hükümetler arası pek çok doğal korunan alan olmasına rağmen, DM alanı statüsü sadece Uygulama Rehberinde ifade edilen *üstün evrensel değer*'e sahip olma kriterlerini sağlayan alanlara verilmektedir.

DML'sine başvuru ve kayıt prosedürü DM Sözleşmesi ekseninde gerçekleşmekte olup, taraf devletlerin DM Sözleşmesine karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumluluklar aşağıda sıralanan üç anahtar alanı kapsamaktadır:

- 1- Geçici DML'nin hazırlanması,
- 2- Başvuruların hazırlanması,
- 3- *Üstün evrensel değer*'lerinin korunması ve yönetilmesi için kaydedilen alanların etkin yönetimi.

DML'sine sadece DM Sözleşmesini imzalamış devletler kendi bölgelerinden alanları kaydettirmek üzere başvuruda bulunabilirler (UNESCO vd., 2011).

4.1. UNESCO Dünya Mirası Kavramı ve Misyonu

UNESCO'nun DM misyonu aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Doğal ve kültürel mirasların koruma altına alınmasını sağlamak ve devletlerin DM Sözleşmesi'ne taraf olmalarını teşvik etmek;
- DM Sözleşmesine taraf devletleri, kendi toprakları üzerinde yer alan alanları DML'ne kaydedilmek üzere aday göstermeleri yönünde teşvik etmek;
- DM Sözleşmesine taraf devletleri, kendi toprakları üzerinde yer alan DM alanları için yönetim planları ve koruma durumlarını değerlendirmek üzere raporlama sistemleri geliştirmeleri yönünde teşvik etmek;
- Taraf devletlerin DM alanlarının korunmasına, teknik yardım ve profesyonel eğitim sağlayarak katkıda bulunmak;
- Tehlike Altındaki DM alanları için acil yardım sağlamak;
- Taraf devletleri, DM alanlarının korunmasının gerekliliği hususunda toplumda farkındalık yaratmaları konusunda desteklemek;
- Kültürel ve doğal miraslarının korunmasında, yerel halkların da katılımının sağlanmasını teşvik etmek;
- Dünya kültürel ve doğal mirasının korunması hedefi doğrultusunda, uluslararası işbirliğini teşvik etmek;

- DM Sözleşmesini tasdik etmenin en önemli faydalarından biri, tüm dünya için *üstün evrensel değer* taşıyan, kültürel farklılık ve doğal zenginliğin eşsiz örnekleri olan varlıkların oluşturduğu bir dünya için sorumluluk ve takdir duygusuyla hareket eden uluslararası bir topluluğun parçası olmaktır.
- DM Sözleşmesinin taraf devletleri bir araya gelerek, dünyanın doğal ve kültürel miraslarını korumayı hedeflemekte, gelecek nesillere bırakacağımız ortak mirasımızın korunması gerekliliğine dair kararlılıklarını ifade etmektedirler.

4.2. Küresel Stratejisi

Temsili, dengeli ve güvenilir bir DML için küresel strateji oluşturulması konusu 1994 yılında DM Komitesinde kabul edilmiş olup, taraf devletler, Danışma Organları, DM Sözleşme Sekreteryası ve diğer ortaklar bu sürece katılmak üzere teşvik edilmektedir.

Küresel Strateji ilk olarak 1994 yılında kültürel miras referans alınarak geliştirilmiştir. Daha sonra DM Komitesinin önerisi ile doğal mirası da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. DM Komitesinin 1996 yılındaki 20. Oturumunda doğal miras alanı başvuruları için kriterler ve genel prensipler belirlenerek, kabul edilmiştir (WHC, 2008).

Temel bir hedef olarak belirlenen ve 2004 yılında DM Merkezince yayımlanan “Temsili, Dengeli ve Güvenilir bir DML için Küresel Stratejinin Değerlendirmesi” adlı rapora göre; Küresel Strateji DML’nin temsili, dengeli ve güvenilir olmak üzere üç karakteristik özelliğinin geliştirilmesini hedeflemektedir. Bu üç önemli özellikten ilki olan temsiliyet; dünyanın bütün coğrafik bölgelerinden *üstün evrensel değer* taşıyan miras alanlarının temsil edilmesinin sağlanmasını ifade etmektedir. Denge ise; bölgeler arasında sadece sayısal bir dengeyi değil, bölgelerin biyocoğrafik olarak yaşamsal tarihinin temsil edilmesini ifade etmektedir. Son olarak güvenilirlik ise; Komite tarafından belirlenmiş kriterlerin dikkatle uygulanmasının sağlanması ve DML’nin insanlığın üstün miras çeşitliliğinin doğru bir yansımını oluşturmasını ifade etmektedir. DML’nin güvenilirliği, *üstün evrensel değer*’e sahip doğal ve kültürel miras alanlarının coğrafik bölgeler ve kategoriler bakımından denge sağlanmasını anlatmaktadır. Miras alanlarının sahip olduğu *üstün evrensel değer*’in korunması için alanların sürdürülebilir yönetiminin sağlanması, mirasların gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için DML’nin güvenilirliğinin sağlanmasını gerektirmektedir.

4.3. Sürdürülebilir Turizm

Bir alanın DML'ne kayıt olmasıyla yaratılan farkındalığın doğurduğu sonuçlardan biri de kültür turizminin canlanmasıdır. Dünyada birçok kişi ve turizmle ilgili kurum veya kuruluş, DM alanlarını gezmeye, görmeye yönelik kültür turları düzenlemektedir. Bu uluslararası ilgi miras alanının turizm gelirlerinin artmasına yol açarken beraberinde ön görülen ve görülmeyen oranlarda yerel iş imkânları yaratmaktadır.

Turizme açılan bir alanda sürdürülebilir bir turizm politikası uygulanması, alanın muhafaza edilmesi amacı kapsamında büyük önem arz etmektedir. UNESCO'nun 2001 yılında kurduğu DM Sürdürülebilir Turizm Programı, sürdürülebilir turizm ve muhafaza arasında bir denge oluşturmaya yönelik politikalar geliştirilmesini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

DM Sürdürülebilir Turizm Programı, DM alanlarının sürdürülebilir turizm aracılığıyla tanıtılması amacıyla yedi eylem alanı belirlemiş olup, bu hususlar aşağıda sıralanmıştır. Bu eylemler;

1. Sürdürülebilir turizm yönetim planlarının geliştirilmesi sayesinde alan yönetimlerinin kapasitesinde artırılması,
2. Turizmle ilişkili alanlarda çalışmakta olan yerel halkın eğitilerek, sektörde farkındalığı yüksek bir hizmet seviyesi sağlanması,
3. Alana ilişkin üretimi, yerel, ulusal ve uluslararası seviyede tanıtarak farkındalığın artırılması,
4. Koruma kampanyaları düzenlenerek, bölge halkı ve kamuda alana karşı bir sorumluluk duygusu ve farkındalık hissiyatı geliştirilmesi,
5. Turizmden elde edilen gelirin alanın muhafaza edilmesi ve korunması amaçları için harcanmasının teşvik edilmesi,
6. Miras alanları arasında iletişim sağlanması yoluyla, tecrübe paylaşımına gidilmesi,
7. DM alanlarının korunmasına yönelik bir anlayış inşa ederek, bu anlayış doğrultusunda ulusal turizm politikası ve endüstrilerinin düzenlenmesi şeklindedir.

DM Merkezi, bu program kapsamında DM alanlarında yapılmakta olan turizm kalkınma projelerini incelemek üzere uzman misyonları oluşturmakta, alan yönetimleri için farklı seminer ve çalıştaylar düzenlemekte, bu yolla da farklı alan yönetimleri arasında tecrübe paylaşımını teşvik ederek daha etkin bir sürdürülebilir turizm politikasına ulaşılmasını hedeflemektedir (WHC, 2008).

4.4. Dünya Mirası Eğitimi

DM Eğitimi Programı 1994 yılında özel bir UNESCO projesi olarak başlatılmış olup, gençleri kültürel ve doğal mirasın korunmasına dâhil ederek, bu konudaki kaygılarını dile getirme imkânı sunmaktadır. Bu eğitim programının amacı; geleceğin karar vericilerinin miras koruma sürecine katılımını sağlamak ve DM'lerinin karşı karşıya olduğu tehditlere karşı yanıt vermelerini sağlamaktır. Gençlerin DM'lerini korumaya katılımı ve teşviki fikrine 1972 Sözleşmesi'nin 27. maddesinde yer verilmektedir. DM Eğitimi Programının çeşitli farkındalık etkinlikleri ve araçları bulunmaktadır. Bu etkinlik ve öğretici araçlara örnek olarak; DM Genç Ellerde Kiti, Patrimonito'nun DM Maceraları çizgi filmleri, UNESCO DM Gençlik Forumları, DM Gönüllüleri Girişimi, çeşitli eğitim seminerleri ve kitapları verilebilir. Bu örnekler aşağıda sıralanarak, açıklanmaktadır.

DM Genç Ellerde Kiti 1998 yılında ortaöğretim öğretmenleri için geliştirilmiş bir eğitim aracıdır ve gençlerin yerel, ulusal ve dünya miraslarının korunmasının önemini kavramasını hedeflenmektedir. UNESCO'nun web sayfasından farklı dillerde erişimi mümkündür.

Patrimonito'nun DM Maceraları çizgi filmleri DM'nin korunması eğitiminde diğer bir araç olarak kullanılmaktadır. Patrimonito İspanyolca "küçük miras" anlamına gelir ve bu karakter genç miras koruyucusunu temsil eder. Patrimonito DM Eğitimi Programının uluslararası maskotu olarak kabul edilmiştir. Patrimonito 1995 yılında Norveç Bergen'de düzenlenen 1. DM Gençlik Forumu'nda İspanyolca konuşan öğrenciler tarafından tasarlanmış ve tasarımında DM Amblemi temel alınmıştır. DM Amblemi kültürel ve doğal alanların birbirine bağlılığını simgelemekte olup, merkezdeki kare şekli insanlar tarafından yapılan yapıları, çember simgesi ise doğayı temsil etmektedir. Bu amblem hem dünya gibi yuvarlaktır hem de ve korumanın sembolüdür. Patrimonito'nun DM Maceraları çizgi filmlerine UNESCO'nun web sayfasının ilgili bağlantısından (<http://whc.unesco.org/en/patrimonito/>) erişim mümkündür.

UNESCO tarafından DM eğitimi kapsamında çeşitli temalarda ve farklı ülkelerde Gençlik Forumları düzenlenmektedir. Gençlik Forumları uluslararası, bölgesel veya ulusal olabilmekte ve bir bölümü DM Komitesi oturumlarıyla bağlantılı olarak ev sahibi ülkelerde gerçekleştirilmektedir. Bu etkinlikler ile farklı ülke ve kültürlerden gençlerin diyalog kurması ve farklı kültürler öğrenerek, miras korumadaki rollerini keşfetmeleri hedeflenir. 2016 Temmuz ayında DM Komitesi çerçevesinde düzenlenecek Gençlik Forumuna ilk defa Türkiye'nin ev sahipliği yapacaktır.

DM Gönüllüleri Girişimi, Uluslararası Gönüllüler Servisi Koordinasyon Komitesi işbirliğinde 2008 yılında başlatılmış olup, gençlerin ve gençlik organizasyonlarının DM'lerinin korunması konusunda yer almalarını sağlamak ve teşvik edilmeleri için başlatılmıştır.

DM Eğitimi Programı kapsamında sıralanan etkinlikler dışında öğretmen ve eğitimcilere bölgesel veya uluslararası eğitim seminerleri de verilmektedir (WHC, 2016b).

4.5. Dünya Mirası Fonu

DM Fonu 1972 yılında DM Sözleşmesi ile birlikte taraf devletlerin miras alanlarının tanımlanması, korunması ve teşvik edilmesi için oluşturulmuştur. Taraf devletler tarafından fona yapılan katkılar gönüllü veya zorunlu katkı payı olarak iki şekilde olmaktadır. Zorunlu katkı payı taraf devletin UNESCO'ya ödediği yıllık aidatının yüzde biridir. Gönüllü katkılar ise, iki şekilde yapılabilmektedir. Bunlardan ilki; taraf devletlerin DM Fonuna düzenli olarak katkı yapmayı istemesi halinde bu katkılar zorunlu katkıları düzenleyen mevzuat ile ilişkilendirilerek yürütülür ve bu çerçevede yıllık katkı payından az olmayacak şekilde iki yılda bir düzenli olarak yapılarak, yürütülebilmektedir. Diğer gönüllü katkılar ise; devletlerce özel amaçlar, ortaklıklar, DM yayınlarının satışından elde edilen gelirler gibi çeşitli katkılardan oluşmaktadır.

Taraf devletler miras alanlarının korunması amacıyla DM Fonundan uluslararası yardım talebinde bulunabilirler. DM Komitesi bu talepleri değerlendirirken Tehlike Altındaki DML'deki alanlar gibi tahrip olmuş alanlar ile gelişmekte olan ülkelerde bulunan alanlara öncelik tanımaktadır.

Taraf devletlerce yardım talepleri 2008 yılından beri açıkça tanımlanan üç temel kategoride yapılmaktadır. Hazırlık aşamasındaki yardımlar; potansiyel DM alanlarının

bulunduğu Geçici DML'lerinin, diğer bir deyişle envanterlerinin veya adaylıklarının hazırlanmasında teknik destek veya eğitim verilmesi şeklindedir.

Acil yardım talepleri, yangın, deprem, su baskını, savaş, yıkım gibi aniden oluşan büyük tahribatlarda tehlike altındaki miras alanlarının korunması için acil önlem alınması maksadıyla temin edilebilmektedir.

Koruma ve yönetim yardımı ise, miras alanlarının gözlem, muhafaza ve yönetimi gibi çeşitli disiplinlerde, teknik ve bilimsel problemlere yönelik özellikle gençler yoluyla eğitim, ekipman, program ve toplantılarla DM Sözleşmesinin teşviki şeklindedir (WHC, 2008).

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme'nin 15. Maddesi, DM Fonunu kurulmasından bahsetmektedir. DM Fonu, UNESCO'nun Finansal Düzenleme hükümlerine uygun olarak hazırlanmıştır. Kurumun Mali Yönetmeliği'nin 6.7 maddesi uyarınca Genel Direktör, bu fonun faaliyetlerini yönetmek için özel mali düzenlemeler yapabilmektedir (WHC, 2016c).

4.5.1. Uluslararası Yardım

Uluslararası Yardım, DM Sözleşmesi'nin 13.1, 13.2, 19. ve 26.maddelerinde taraf devletlerin kendi topraklarında bulunan DML, Tehlike Altındaki DML veya Geçici DML'nde yer alan miraslarını korunmasına yardımcı olmak amacıyla sağlanan yardımdır. Uygulama Rehberinin 236-239 paragrafları arasında Uluslararası Yardım taleplerinin prensipleri ve öncelikleri detaylı olarak açıklanmaktadır.

Prensip olarak, Sözleşmeye taraf olan bütün devletler yardım talebinde bulunabilirler. Ancak, Uygulama Rehberinde belirtildiği gibi, mevcut fonların UNESCO'nun içinde bulunduğu mali durum çerçevesinde sınırlı olması nedeniyle, uluslararası yardım fonunun kullanılmasında taraf devletler arasında bir seçim yapılabilmesi için tercih önceliği bulunmaktadır. Bu önceliklendirme aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin Kalkınma Politikası Komitesi tarafından tanımlanan Az Gelişmiş Ülke ya da Düşük Gelir Ekonomisi ülke kategorisi,
- Dünya Bankası tarafından tanımlanan Alt Orta Gelir Ülkesi olması,

- Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletleri (SIDS) olması,
- Çatışma sonrası durumda bulunan Taraf Devletler.

Ayrıca; DM Fonu'na zorunlu ya da gönüllü katkı payı ödemesinde gecikmiş olan taraf devletler, uluslararası yardım için uygun değildir. 2013 dönemi başvurusu için, 2012 yılına kadar bütün katkıların ödenmiş olması gerektiği anlamına gelir. Bireyler, vakıflar ve sivil toplum örgütleri (STK), DM Fonu'na Uluslararası Yardım talebi göndermek için uygun görülmemektedir (WHC, 2016d).

4.6. Kültürel, Doğal ve Karma Miras Kavramları

Kültürel Miras

Anıtlar: Mimari çalışmalar, anıtsal heykel ve boyamalar, mağara evler, tarih, sanat ve bilim alanında *üstün evrensel değer*'e sahip özellikleri olan yapılar.

Bina Grupları: Mimarisi, homojenliği veya peyzajı nedeniyle ayrı veya bağlantılı bina grupları, tarih, sanat ve bilim alanında *üstün evrensel değer*'e sahip özellikleri olan yapılar.

Alanlar: İnsanoğlunun veya hem insanoğlu hem de doğanın birlikte oluşturduğu, *üstün evrensel değer*'e sahip tarihi, estetik, etnolojik, antropolojik özellikleri olan arkeolojik alanlar (UNESCO vd., 2011).

Kültürel Peyzajlar: Doğa ve insan ortaklığı ile oluşmuş kültürel oluşumlardır ve üç temel çeşidi bulunur:

- İnsan eliyle tasarlanmış kültürel peyzajlar
- Organik olarak zaman içinde gelişmiş kültürel peyzajlar
- Bağlantılı peyzajlar [associative landscapes] (UNESCO vd., 2011).

Doğal Miras:

- Doğal özellikler içeren fiziki veya biyolojik oluşumlar, estetik veya bilimsel alanında *üstün evrensel değer*'e sahip özellikleri olan oluşumlar,
- Jeolojik veya fizyografik oluşumlar, tam olarak belirlenmiş tehlike altındaki bitki veya hayvan türlerinin habitatını oluşturduğu bilimsel olarak ve korunma bakımından *üstün evrensel değer*'e sahip özellikleri olan,
- Doğal alanlar veya tam olarak belirlenmiş doğal alanların oluşturduğu bilim, korunma durumu ve doğal güzellikleri bakımından *üstün evrensel değer*'e sahip özellikleri olan alanlar (UNESCO vd., 2011).

Karma Miras:

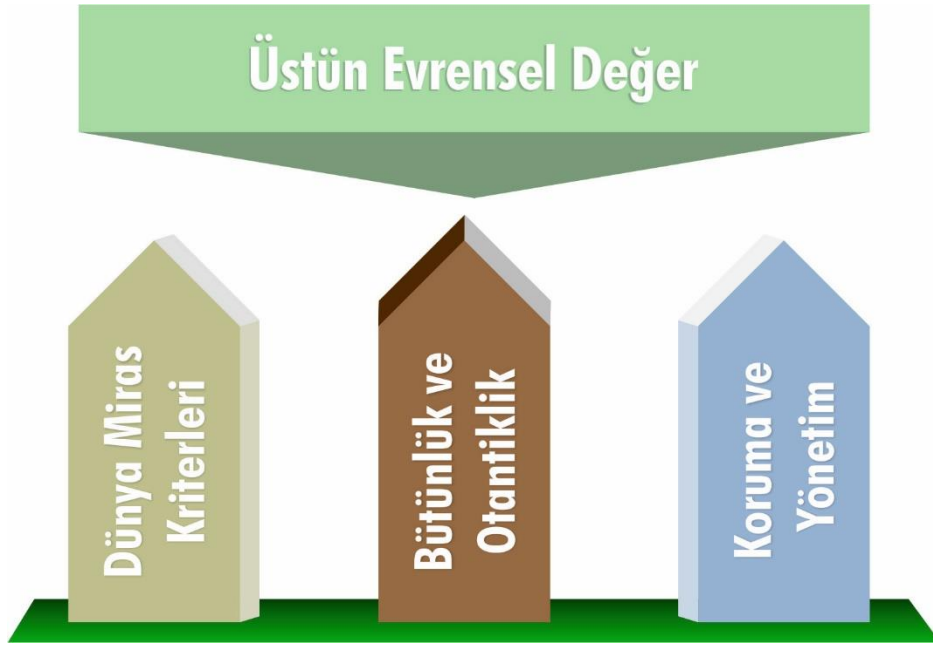
Uygulama Rehberinde yer alan hem doğal hem de kültürel miras kriterlerinden her ikisini de barındıran miraslardır (UNESCO vd., 2011).

4.7. Üstün Evrensel Değer Kavramı

DM Sözleşmesi alanların *üstün evrensel değer*'lerinin farkına varılması, tüm insanlığın mirası olduğunun, korunmaya ve gelecek nesillere aktarılmaya hakkı olduğu ve tüm insanlık için önemli olduğunun fark edilmesi için tesis edilmiştir (UNESCO vd., 2011).

Uygulama Rehberinde *üstün evrensel değer*; kültürel ve/veya doğal önemi olan, ulusal sınırların ötesine geçen, istisnai ve insanlığın şimdiki ve gelecekteki nesiller için yaygın öneme sahip olmak şeklinde tanımlanmaktadır.

Uygulama Rehberinde 78. paragrafta belirtildiği üzere, bir alanın *üstün evrensel değer*'e sahip olarak nitelendirilmesi için, bütünlük ve/veya otantiklik koşullarını sağlaması, korunması için uygun koruma ve yönetim sistemlerine sahip olduğundan emin olunması gerekmektedir.

Şekil 2: *Üstün evrensel değer*'in üç bileşeni (Bertzky vd. (2013)'den aslına uygun olarak tercüme edilmiştir).

Şekil 2'de *üstün evrensel değer*'in üç önemli bileşeni ifade edilmektedir. Buna göre, bir miras alanının *üstün evrensel değer* taşıması için alanın en az bir veya daha fazla DM

kriterini sağlaması, alanın bütünlüğü ve otantikliği ile ilgili koşulların sağlanması, alanın korunması ve yönetim için gerekli şartların oluşturulması gerekmektedir.

Üstün evrensel değer;

- Adaylığın temel odak noktası,
- Neyin değerlendirildiği,
- Neden bir alanın DML'nde kaydedildiği ve
- Koruma, muhafaza ve yönetim yoluyla sürdürülmeye ihtiyacı olan şeydir.

2007'den beri DM Komitesinin kabul ettiği *Üstün Evrensel Değer Beyanları*, günümüzde Komite çalışmalarının merkezini oluşturmaktadır.

DM Komitesi tarafından bir kez kabul edildiğinde, *Üstün Evrensel Değer Beyanı*; alanın DML'nde kaldığı sürece geçerlidir ve aşağıdaki hususların değerlendirilmesinde bir referans noktasıdır:

- Taraf devlet ve alan yöneticisinin değerlendirilmesi
- Periyodik raporlama
- Reaktif izleme ve *üstün evrensel değer beyanı*
- Tehlike Altındaki DML'ne kayıt
- Alanın DML'nden silinmesi olasılığı (UNESCO vd., 2011).

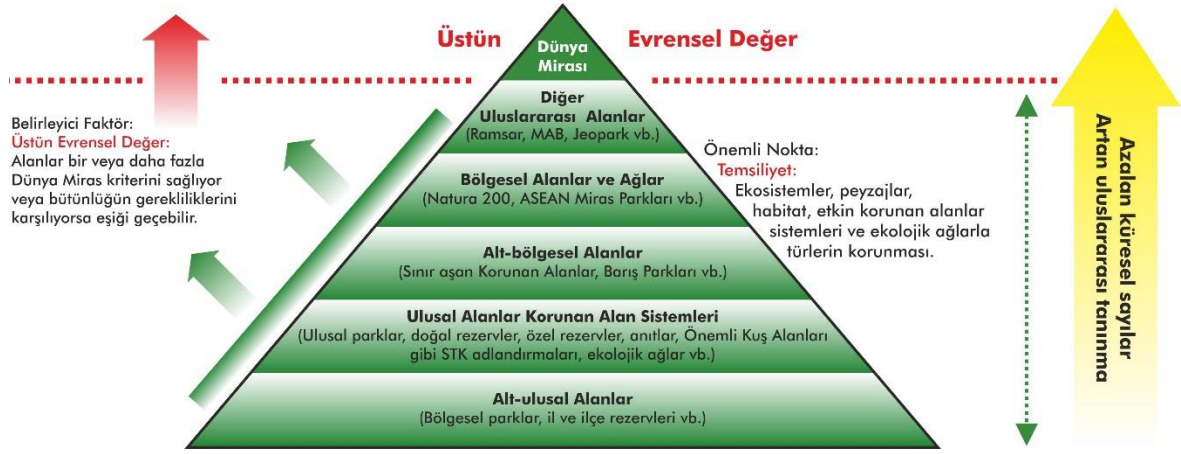
Nitelik ve Özellikler

Nitelikler, somut veya somut olmayan, alanın *üstün evrensel değer*'ini ifade eden hususlardır. Uygulama Rehberinde bu nitelikler aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

- Form ve dizayn
- Materyaller ve muhteviyat
- İşlev ve görev
- Gelenekler, teknikler ve yönetim sistemleri
- Yer ve konum
- Dil ve diğer somut olmayan miras formları
- Ruh ve duygular
- Diğer iç ve dış faktörler

Doğal miraslar için özellik kelimesi daha yaygın kullanılmaktadır. Bu özelliklere örnek olarak aşağıdakiler verilebilir:

- Görsel ve estetik önem
- Fiziksel özellikler veya doğal habitatların kapsamı
- Fiziksel ve ekolojik süreçlerin bozulmamış olması
- Doğal ve bozulmamış sistemler
- Nadir tür popülasyonlarının canlılığı
- Ender görülme.

Şekil 3. DM alanlarının diğer korunan alan çeşitleriyle ilişkisi (Smith'in (2012, s. 42) çalışmasından aslına uygun olarak tercüme edilmiştir)

Şekil 3'de *üstün evrensel değer* yönünden çeşitli ulusal, bölgesel veya uluslararası korunan alan statüsüne sahip alanların DM Alanları ile ilişkisi anlatılmaktadır. Doğal alanlar çerçevesinde değerlendirildiğinde; koruma statüsüne sahip olan bir alanın *üstün evrensel değer*'e sahip olması, aşağıda detayları verilen DM kriterlerinden en az birine sahip olması, alan bütünlüğünün sağlanmış olması ve uluslararası tanınırlığı arttıkça DM alanı olarak tescil edilme şansı da artacaktır.

Şekil 3'de görüleceği üzere özellikle Ramsar alanları, MAB alanları ve UNESCO Jeoparkları DM alanı olmaya en yakın statüdeki doğal alanlar olarak sıralanabilirler.

4.8. UNESCO Dünya Miras Alanı Kriterleri

DML'ne dâhil olabilmek için, söz konusu alanların *üstün evrensel değer* sahibi olması ve belirtilen 10 seçim kriterlerinden en az bir tanesini yerine getirmesi gerekmektedir. Bu kriterler aşağıdaki gibidir:

1. İnsanoğlunun yaratıcı dehasını gösteren bir başyapıt olması;
2. Şehir planlaması veya peyzaj düzenlemesi, anıtsal sanatlar, mimari veya teknoloji alanlarındaki gelişmeler üzerinde, dünyanın belli bir kültür alanı veya zaman dilimi içerisinde, kayda değer bir insani değer etkileşimi sergilemesi;
3. Eşsiz veya nadir görülen, yaşayan veya yok olmuş bir medeniyete ya da bir kültürel geleneğe ait özellikler taşıması;
4. İnsanlık tarihinin belli bir dönemi veya dönemlerini gösteren, üstün bir bina çeşidi, mimari, teknoloji veya peyzaj örneği olması;
5. Geleneksel insan yerleşiminin, bir kültür veya kültürlerle has kara veya deniz kullanımına veya özellikle de geri döndürülemez değişimlerin etkisi altında savunmasız hale gelen doğayla insan etkileşimine üstün bir örnek olması;
6. *Üstün evrensel değere* sahip yaşayan gelenekler veya etkinliklerle, fikirler veya inançlarla, sanatsal veya edebi çalışmalarla doğrudan veya somut bir şekilde bağlantılı olması (Komite bu kriterin tercihen başka bir kriterle birlikte kullanılmasını öngörmektedir);
7. Üstün doğa olayı veya üstün doğal güzelliğe ve estetik öneme sahip alanları içermesi;
8. Yaşam kaydı, arazi şekillerinin gelişmesinde süregelen önemli jeolojik süreçler veya önemli jeomorfik veya fizyografik özellikler de dâhil, dünya tarihinin temel aşamalarını temsil edecek nitelikte üstün örneklerle sahip olması;
9. Karasal, tatlı su, kıyısal ve denizel ekosistemlerde, bitki ve hayvan topluluklarında süregelen ekolojik ve biyolojik sürece ve gelişimine üstün örneklerle sahip olması;

10. Bilimsel açıdan *üstün evrensel değere* sahip ve tehlike altındaki türleri içeren, biyolojik çeşitliliğin yerinde korunması için en önemli ve kayda değer doğal habitatları içermesi.

Belirtilen kriterler arasında:

- 7-10. Kriterleri taşıyan alanlar doğal miras,
- 1-6. Kriterleri taşıyan alanlar kültürel miras,
- hem doğal hem de kültürel kriterlerden en az 1'er özellik taşıyan miraslar karma miras olarak değerlendirilmektedir.

Miras alanı kriterlerinin yanı sıra alanın korunması, yönetimi, otantikliği ve bütünlüğü de dikkate alınması gereken diğer önemli etmenlerdir (UNESCO vd., 2011).

Şekil 4. Avustralya Büyük Mercan Resifleri miras alanından bir görünüm (WHC, 2016j)

Avustralya'nın 1981 yılında DML'ne kaydedilen Büyük Mercan Resifleri miras alanı UNESCO doğal miras alanı kriterlerinin tamamını temsil etmektedir. Dünyanın en büyük mercan resif koleksiyonuna sahip olan alan, 400 mercan, 1500 balık türü ve 4000 yumuşakça türüne ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan bazı türlerini içermektedir (Şekil 4).

Şekil 5. Demkrotik Kongo Cumhuriyeti'nin Virunga Millî Parkı miras alanından bir görünüm (WHC, 2016j)

Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin 1979 yılında 7, 8 ve 10. kriterlerden DML'ne kaydedilmiş olan Virunga Millî Parkı 790.000 hektar alana sahiptir. Çok çeşitli habitatlara ev sahipliği yapan miras alanı dağ gorilleri ve hipopotamlar başta olmak üzere çok çeşitli türleri içermekte olup, Sibiry'a'dan gelen kuşlar kışı burada geçirmektedir (Şekil 5).

4.9. UNESCO Dünya Mirası Paydaşları

1972 DM Sözleşmesi ve DM kapsamındaki UNESCO paydaşları; DM Merkezi, DM Komitesi, Danışma Organları olan ICCROM, ICOMOS, IUCN, taraf devletler ve Partner Kuruluşlar olarak sıralanabilir. Aşağıdaki bölümlerde bu paydaşlar kısaca açıklanmıştır (UNESCO vd., 2011).

4.9.1. Dünya Miras Merkezi

DM Merkezi, DM Sözleşmesinin Sekreteryası, odak noktası ve DM ile ilişkili tüm UNESCO konularının koordinatörüdür. DM Merkezi taraf devletlere farklı yöntemlerle adaylık dosyalarının hazırlanması yoluyla destek sağlamaktadır. Başarılı adaylık dosya örnekleri sağlamak, yönetim ve yasal hükümler, uygun haritaların belirlenmesine yardımcı olmak, kültürel peyzajlar, kasabalar, kanallar, miras rotaları, seri veya sınır aşan alanlar gibi farklı adaylık dosyalarının hazırlanması konularında rehberlik görevi yapmaktadır.

DM Merkezi Danışma Organları ve diğer enstitülerle işbirliği içinde adaylık dosyası hazırlamaya yönelik özgün çalıştaylar organize etmektedir. DM Merkezi ayrıca Sekretaryaya iletilen adaylık dosya taslaklarının değerlendirilmesi konusunda da kılavuzluk ederek, DML ve veri tabanını güncellemektedir. İletilen resmî başvuruları kontrol ederek uygun Danışma Organına ileterek, başvuru eksik ise DM Merkezi tamamlanması için rehberlik etmektedir (UNESCO vd., 2011).

4.9.2. Taraf Devletler

UNESCO üyesi 195 devlet bulunmakla beraber, 1972 Sözleşmesine taraf olan 192 devlet vardır.

4.9.3. Genel Kurul

DM Sözleşmesine taraf devletlerin katılımlarıyla iki yılda bir UNESCO Genel Konferansları esnasında gerçekleşen Taraf Devletler Genel Kurulunda DM Komitesi üyeleri seçilmekte olup, DM Fonuna yapılacak katkılar Genel Kurullarda belirlenmektedir (UNESCO vd., 2011).

4.9.4. Dünya Miras Komitesi

DM Komitesi, 1972 Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesine taraf devletlerarasından dört yıllık aralıklarla gerçekleştirilen seçimler sonrasında belirlenen 21 taraf devletten oluşmaktadır. DM Komitesi işleyiş kurallarının yer aldığı Uygulama Rehberinde belirtilen hususlar doğrultusunda, yeni bir aday alanın DML'ne veya Tehlike Altındaki DML'ne kayıt edilip edilmeyeceği konusunda nihai kararına ulaşırken, bu prosedürler doğrultusunda hareket etmektedir.

DM Komitesi'nin diğer görevleri arasında Geçici DML'nin belirlenmesi, DML'indeki miras alanlarının koruma durum raporlarının Reaktif İzleme ve Periyodik Raporlama vasıtasıyla çalışılması, Tehlike Altındaki DML'nden alanların çıkarılması, miras alanlarının DML'nden çıkarılması, DM Fonunun mirasların *üstün evrensel değer*'inin korunması için harcanması hususunda taraf devletlere yardımcı olmak, DM Fonunun arttırılması için yollar araştırmak, faaliyetleriyle ilgili Taraf Devletler Genel Kurulu ve UNESCO Genel Konferansına iki yılda bir rapor sunmak, Sözleşmenin icrasının periyodik

aralıklarla gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi, Uygulama Rehberinin revize ve kabul edilmesi olarak sıralanabilir.

DM Komitesi ayrıca, DM Sözleşmesinin icrası için stratejik hedefler belirlenmesi, bu hedeflerin periyodik olarak revize edilmesi ile DM'lerinin karşılaştığı tehditlere karşı önlem alınmasını sağlamakla görevlidir. Bu stratejik hedefler; DML'nin güvenilirliğinin artırılması (Credibility), mirasların etkin korunduğundan emin olunması (Conservation), alanlarda kapasite geliştirilmesi (Capacity-building), farkındalığın iletişim yoluyla (Communication) artırılması, bölge halkının (Community) koruma süreciyle içsel ilişkisi ve rolünün dikkate alınması olarak sıralanabilir.

Bir miras alanı başvurusunun yapılması ve değerlendirilmesinin ardından, alanın DML'ne kaydedilmesi konusundaki son kararın verilmesi için DM Komitesine gelmektedir. DML'ne hangi alanların alınacağına karar vermek üzere yılda bir kez DM Komitesi toplanır. DM Komitesi aday alanların DML'ne alınıp alınmayacağına karar vermesinin yanı sıra, değerlendirmesini sonraya bırakarak, erteleyebilir (defer) veya dosyayı geri göndererek, ilgili üye ülkeden ilave bilgi talep edebilmektedir (refer) (UNESCO vd., 2011).

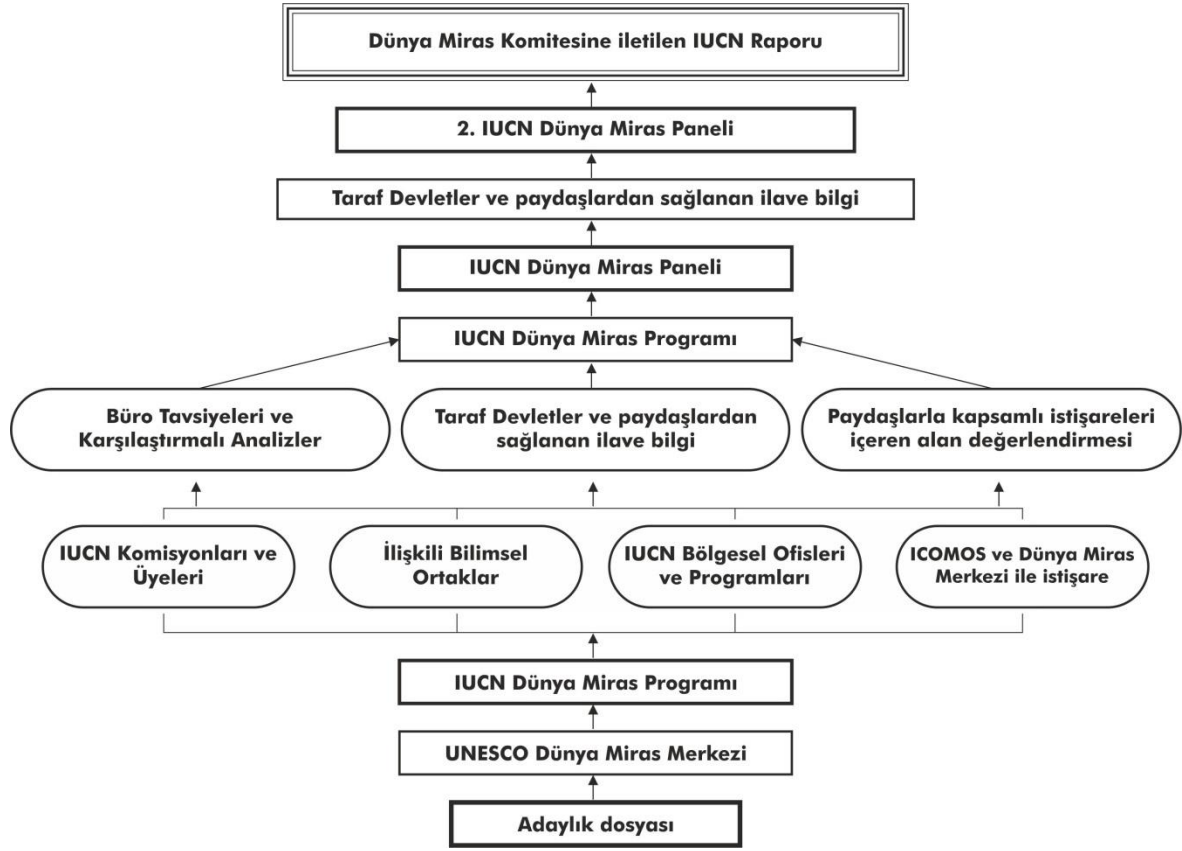
DM Komitesinin işleyiş kurallarının daha iyi anlaşılabilmesi için “Prosedür Kuralları” (2015) belgesi bulunmakta olup, bu kurallar gerekli hallerde DM Komitesi toplantılarında revize edilebilmektedir.

4.9.5. Danışma Organları

Adaylık dosyaları DM Sözleşmesinin himayesindeki bir veya iki Danışma Organları tarafından bağımsız olarak değerlendirilir. Bu Danışma Organlarından Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi olan ICOMOS kültürel, Uluslararası Doğa Koruma Birliği olan IUCN ise doğal alanların değerlendirmesini yapar. Üçüncü Danışma Organı Uluslararası Kültürel Varlıkları Koruma ve Restorasyon Merkezi olan ICCROM ise, DM Komitesine kültürel alanların muhafazası ve izlenmesi ile eğitim ve kapasite geliştirme aktiviteleri konusunda uzman tavsiyeleri sunan bir hükûmetler arası organizasyondur (UNESCO vd., 2011).

IUCN, UNESCO DM Sözleşmesinin doğal miras kapsamındaki Danışma Organıdır. IUCN'in başlıca görevleri arasında doğal ve karma mirasların koruma durumunun değerlendirilmesi, DML'ne doğal alan adaylıklarının değerlendirilmesi ve potansiyel doğal

ve karma miras alanlarının tanımlanması ve değerlendirilmesi için tematik çalışmaları hazırlamak olarak sıralanabilir (Bertzky vd., 2013).

Şekil 6. IUCN değerlendirme süreci (Bu şema (WHC, 2016e) kaynağından aslına uygun olarak tercüme edilmiştir.)

Şekil 6’da IUCN’in doğal miras alanı adaylıklarına ilişkin değerlendirme süreci sıralanmaktadır. IUCN’e DM Merkezi’nden iletilen adaylık dosları IUCN DM Programı kapsamında değerlendirmeye alınır. Bu değerlendirmeler dış uzman incelemeleri ve alan ziyaretlerinden oluşmaktadır. Alan ziyaretleri vasıtasıyla ulusal ve yerel otoriteler, yerel halk, STK temsilcileri ve diğer paydaşlarla istişare imkânı doğmaktadır. Bu gözlem ve değerlendirmelerin ardından gerçekleştirilen IUCN DM Paneli sonrasında sonuçlanan IUCN teknik değerlendirme raporu DM Komitesine iletilmektedir.

4.9.6. DM Ortaklıkları

DM alanlarının korunması için ihtiyaç duyulan maddi desteği sağlamak üzere UNESCO 2002 yılından beri oluşturduğu PACT (World Heritage Partnerships for Conservation Initiative) Girişimi ile özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarıyla (STK) işbirliği

sağlamaktadır. Tehlike Altındaki DML'ndeki alanlar ile miras koruma perspektifindeki çeşitli temalar dikkate alınarak ortaklarla ortaklıklar önceliklendirilmektedir (UNESCO vd., 2011).

5. UNESCO DÜNYA MİRASI LİSTESİNE ADAYLIK BAŞVURULARI

Bir adaylık dosyası hazırlanırken öncelikle dikkat edilmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Bu hususlar sıralanacak olursa, öncelikle mevcut varlığın uluslararası toplum tarafından anlaşılması sağlanmalıdır. Ayrıca varlığın bilinen değerleri, dünyadaki doğal ve kültürel temalar ile ilişkisi değerlendirilerek incelenmelidir. Varlığın doğa tarihi, insanlık tarihi, kültürü ve gelişmesi kapsamındaki yeri anlatılmalıdır. Varlığın uluslararası alanda potansiyel benzer varlıklarla karşılaştırması yapılmalıdır. Varlığın korunma ve yönetiminin yeterliliğinin test edilmesi, sorgulanması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Toplum ve paydaşların varlığın korunma ve yönetiminde bir araya gelmesi ve desteklenmesi tavsiye edilmektedir. Varlığın fayda durumu tanınmalı ve bu faydaların etkin bir biçimde değinilmesini sağlayacak yollar aranmalıdır (UNESCO vd., 2011).

DM statüsünün bazı faydaları sıralanacak olursa; taraf devletin yerel halkı için Dünya'nın en önemli doğal ve kültürel varlığı olmasını kutlama olanağı verecektir. Varlık genellikle, koruma sisteminin derinlemesine anlaşılması ve mirasın toplum yaşantısında daha iyi korunması ile ulusal korunan alanlar sistemi için iyi bir örnek teşkil edecektir. DM'na olan uluslararası ilgi varlıkların korunması için uluslararası işbirliğinin teşvikini sağlayacaktır. DM Fonu veya diğer donörlerden fon olanakları sağlanmasına fırsat tanıyacaktır. Ulusal ve yerel miras alanlarının korunması ve yönetimi için teknik ve pratik bilgiler sağlaması mümkün olacaktır.

Bir adaylık dosyasının hazırlanması en az iki yıllık veya daha uzun çalışma gerektirmektedir. İyi hazırlanmış bir adaylık dosyası bu süre ve çabayı en aza indirgerken, diğer yandan, eksik hazırlanmış bir dosya zaman kaybı ve çabaların artmasına neden olmaktadır.

İyi araştırılmış kültürel bir anıt veya alan büyük ve çoklu kullanımlı doğal varlık, tarihi kasaba, kültürel peyzaj veya kültür rotası ile karşılaştırıldığında daha az karmaşık ve daha az zaman harcayan bir sürece sahiptir.

DM adaylıkları esasen varlıkların potansiyel *üstün evrensel değer*'i ile ilgilidir. Potansiyel DM alanlarında adaylık sürecinin birincil olarak, örneğin turizm getirisi gibi ekonomik kalkınma fırsatları ile motive edilmemesi tavsiye edilmektedir.

DM alanı başvurusu taraf devletler için her seviyede alan koruma süreçlerinin geliştirilmesi konusunda uzun bir yolculuğa başlanmak anlamına gelmektedir. Eğer adaylık başvurusu başarılı olursa, DM alanı ilan edilmesi ile taraf devlet alanın *üstün evrensel değeri* ve alanın korunması ile yönetiminin her zaman sürdürüleceği sözünü vermesi anlamına gelmektedir (UNESCO vd., 2011).

DM alanı başvurusunun hazırlanması için bazı temel ve önemli dokümanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu dokümanlardan belli başlıları aşağıda sıralanmaktadır:

Genel Dokümanlar:

- Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme
- DM Sözleşmesinin İcrası İçin Uygulama Rehberi
- DM Komite Toplantıları Karar ve Özet Kayıtları
- DML
- Diğer Ülkelerin Geçici DML'leri
- Tematik Çalışmalar
- 25-29 Mart 1998 Doğal ve Kültürel Miras Uzmanlar Toplantısı DM Küresel Strateji Raporu

Doğal Miras Referansı:

- Üstün Evrensel Değer-Doğal Miras Alanı Standartları (IUCN, 2008).

Kültürel miras alanlarının adaylık başvurularının hazırlanması içinse yukarıda sıralanan dokümanlara ek olarak ICOMOS tarafından hazırlanmış kitaplar bulunmaktadır (UNESCO vd., 2011).

Taraf devletlerin adaylık dosyasını hazırlayan gruptan bir temsilcinin DM Komitesi toplantılarını takip etmesi, Komitenin çalışma yönteminin, özellikle de başvuruların

değerlendirilmesi ve koruma durumunun öneminin anlaşılmasına yardımcı olacaktır (UNESCO vd., 2011).

Taraf devletler Geçici DML hazırlayarak ve bu listeden alanlar seçerek, özel bir alan için adaylık dosyasının başvurulacağı zamanı planlamaktadır. DM Merkezi taraf devletlerin mümkün olduğunca kapsamlı, gerekli doküman ve haritaları içeren dosyalar hazırlamalarını tavsiye eder. DM Merkezine eksiklerinin kontrol edilmesi için adaylık dosyaları gönderilmektedir. Bir adaylık dosyası eksiksiz olması durumunda DM Merkezi dosyayı uygun Danışma Organlarına değerlendirme için iletilmektedir.

DML'ne dâhil edilecek alanların *üstün evrensel değer*'e sahip olmaları, 10 kriterden en az birini taşımaları ve koruma ve yönetim için gerekli olan bütünlük ve otantiklik koşullarına sahip olmalıdır. Kriterler, DM kavramının değişimini yansıtacak şekilde düzenli olarak DM Komitesi tarafından revize edilmektedir.

Adaylık dosyalarının iletilmesi ve değerlendirilmesine ilişkin sınırlama bulunmaktadır. Taraf devletler DM Komitesince alınan kararlar doğrultusunda adaylık dosyalarının iletilmesi ile Komite toplantılarında değerlendirilen dosya sayısının sınırlandırılmasını dikkate almalıdır. Komitenin devam eden önceliği, doğal ve kültürel miras alanları arasında makul bir dengeye ulaşılmasının sağlanmasıdır (UNESCO vd., 2011).

Uygulama Rehberinde de ifade edildiği gibi; DM Komitesinin yıllık 45 adaylık dosyası değerlendirme limiti bulunmaktadır. Bu sayı DM Komitesinin vereceği kararla değişebilmektedir. Başvurulardan hangi dosyaların değerlendirileceğine ilişkin olarak hiç miras alanı olmayan devletler veya doğal ve karma miras adaylık dosyalarına öncelik tanınması söz konusu olabilmektedir. Her taraf devletin bir doğal ve bir kültürel olmak üzere her yıl iki tamamlanmış dosyayı aday olarak gösterme imkânı bulunmaktadır.

5.1. UNESCO Dünya Mirası Listesine Kayıt Süreci

UNESCO DML'ne dâhil olabilmenin ilk şartı, miras alanları ile ilgili olarak ulusal bir envanter oluşturulmasıdır. DM Merkezi tarafından incelenen ve DM Komitesi tarafından kabul edilen bu envanter, Geçici DML adını almaktadır. UNESCO'ya sunulacak mirasların Geçici DML'inde olması ön şartlardan biridir.

DM Sözleşmesine taraf devletin yetkili birimleri tarafından hazırlanan adaylık dosyaları UNESCO DM Merkezine iletilmektedir. UNESCO DM Merkezi ise bu dosyaları

değerlendirmek üzere UNESCO'nun süreçteki Danışma Organları olan uluslararası kuruluşlar olarak kültürel alanlarda ICOMOS ve doğal alanlarda IUCN'e ileterek anılan dosyaların bilimsel inceleme ve değerlendirilmelerinin yapılmasını sağlamaktadır. Danışma Organlarının değerlendirmeleri ışığında dört yılda bir seçimle göreve gelen ve 21 taraf devletten oluşan DM Komitesinin yaptığı değerlendirmeler sonucunda bir miras alanının DML'ne alınması süreci değerlendirilerek karara bağlanmaktadır.

DML'ne kaydolmanın kazandırdığı prestij ve uluslararası görünürlüğün yanı sıra, uluslararası alanda taraf devletlere alanın korunması ve gelecek nesillere aktarılması konusunda büyük sorumluluklar getirmektedir. Çatışmalar, doğal afetler, çarpık kentleşme, alan yönetimindeki eksiklikler ile tahribat, kaçakçılık, yağma gibi yasa dışı faaliyetler nedeniyle yeterince korunamayan miras alanları yine aynı süreçlerde DM Komitesi üyeleri ve Danışma Organları tarafından değerlendirilmekte olup acil koruma gerektiren miraslar UNESCO'nun Tehlike Altındaki DML'ne kaydedilmektedir. Alınacak önlemlerin yetersizliği veya tahribatların sürmesi sonucunda alanın *üstün evrensel değer*'inin kaybolması durumunda alan DML'nden tamamen çıkarılabilmektedir. Bu durumun aksine alanda *üstün evrensel değer*'in korunması ve sürdürülen koruma ve koruma politikalarında ilerleme kaydedilmesi durumunda ise alan tekrar DML'ne alınabilmektedir.

5.2. UNESCO Geçici Dünya Mirası Listesi

UNESCO DML'ne dahil olmak için ilk aşama taraf devletlerin kendi ülke sınırları içinde *üstün evrensel değer* taşıma potansiyeline sahip önemli doğal ve/veya kültürel miras alanlarını içeren bir envanter oluşturmalarıdır. Bu envanter Geçici DML olarak adlandırılır ve genellikle devletlerin sonraki beş ile on yıl içerisinde kaydedilmesini önerecekleri alanları içerir. Geçici DML'lerinin bütün potansiyel alanları içermeleri beklenmez. Her zaman güncellenebilmeleri ve on yılda bir yeniden çalışılarak revize edilmeleri beklenmektedir.

Geçici DML başvuru formatı ile seriler halinde sunulan uluslararası ve sınır ötesi alanların başvuru formatına ait bilgiler Uygulama Rehberinde sunulmuştur. Taraf devletler bir adaylık dosya başvurusu yapmadan önce başvurulacak alan, en az bir yıl önce Geçici DML'ne başvurulmuş olmalıdır (UNESCO vd., 2011).

5.3. Geçici Listenin Önemi

DM Komitesi taraf devletin Geçici DML'nde olmayan bir alanının adaylık başvurusunu değerlendirmeye almamaktadır.

Geçici DML, potansiyel DM statüsüne sahip alanların federal, ulusal, bölgesel ve yerel yöneticiler, alan sahipleri, yöneticileri, yerel topluluklar, özel sektör, IUCN ve ICOMOS gibi STK temsilcilerinin önceden istişare etmesi, işbirliğinde bulunması ve anlaşmasına izin vermektedir.

Geçici DML, taraf devletlerin küresel öneme sahip doğal ve kültürel mirasları hakkında ön çalışmalarda bulunmasına, devletlerin yönetim ihtiyaçlarının ve alanları korumak için alınacak önlemlerin belirlenmesine imkân sağlamaktadır.

DM Komitesi, DM Merkezi ve Danışma Organları taraf devletlerin gelecekteki potansiyel adaylık başvuruları için kullanışlı planlama araçlarıdır. Bir diğer açıdan bakılacak olursa Geçici DML, adaylık sürecinin bir parçası olan karşılaştırmalı analiz yapmak için kullanışlı bir kaynaktır (UNESCO vd., 2011).

Taraf devletlerce Geçici DML'ne başvuru dosyasında belirtilmesi gereken hususlar Ek 1'de, UNESCO DML'ne başvuru dosyasında belirtilmesi gereken hususlar ise Ek 2'de sunulmuştur. (Ek 1 ve Ek 2'de sunulan bilgiler genel ifadeler olup örnekleme amaçlıdır, her miras alanı için ilave farklı bilgiler sunulması gerekebilir).

5.4. UNESCO Dünya Mirası Listesi Başvuruları Değerlendirme Süreci

Taraf devletlerden iletilen adaylık başvurularının değerlendirilmesi DM Merkezi aracılığıyla Danışma Organları tarafından yapılmakta olup, nihai kararlar DM Komite oturumlarında verilir. Bu değerlendirme süreci bir zaman çizelgesine bağlı olup, sırasıyla yapılan işlemler yaklaşık iki yıllık bir süreyi kapsar. Bu süreç sonraki bölümde açıklanacaktır.

5.5. Zaman Çizelgesi

Uygulama Rehberi başvuru ve değerlendirme süreci için detaylı bir zaman çizelgesi sunmaktadır. Önemli olan, son bildirim tarihlerinin kesin ve tartışmasız olmasıdır DM

Merkezi adaylık başvuruları zaman çizelgesi detaylı olarak Ek 3’te sunulmuştur (UNESCO vd., 2011).

6. DÜNYA MİRASI LİSTESİNE KABUL EDİLDİKTEN SONRA YAPILMASI GEREKENLER

Miras alanlarının DML'ne kaydedilmesinden sonra alan yöneticileri ve yerel otoritelerin devamlı olarak miras alanının korunması, yönetimi ve izlenmesi için birlikte çalışması tavsiye edilmektedir.

İnsanlığın ortak mirası olan alanların DML'ne kaydedilmesinin ardından taraf devletlerin periyodik raporlama anketinin hazırlanması, gerekli hallerde alanın reaktif izleme sürecine alınması, alanın korunma yöntemlerinin gözleneceği koruma durum raporlarının hazırlanması, *üstün evrensel değer* beyanı ve çevre etki değerlendirmesi gibi raporlama ve izleme süreçleri raporlandırmaları devam eder. Bu gözlem süreci taraf devletin düzenli aralıklarla veya gerekli hallerde raporlamalarla yerine getirmesi gereken yükümlülükleridir. Raporlama ve değerlendirme süreçleri aşağıdaki maddelerde açıklanmaktadır (WHC, 2016g).

6.1. Periyodik Raporlama Anketi

Her 6 yılda bir taraf devletler UNESCO DM Merkezine kendi topraklarındaki miras alanlarına ilişkin periyodik raporları göndermeye davet edilmektedir. Raporlama beş UNESCO bölgesi için farklı dönemlerde yapılır. I. ve II. Döngüsel Periyodik Raporlamalar bütün UNESCO bölgeleri için tamamlanmıştır.

UNESCO coğrafik bölgeleri Avrupa ve Kuzey Amerika bölgesi, Asya ve Pasifik bölgesi, Latin Amerika ve Karayipler bölgesi, Afrika bölgesi, Arap Devletleri olarak sıralanmakta olup, Türkiye Avrupa ve Kuzey Amerika bölgesinde yer almaktadır.

Alanlara ilişkin periyodik raporlama anketi yapılmasının amacı;

- Taraf devletlerin DM Sözleşmesine başvurularının değerlendirilmesini sağlamak,
- DM alanlarının zaman içerisinde miras özelliklerinin sürdürülüp, sürdürülmediğinin değerlendirilmesi,
- Bilgilerin güncellenmesinin sağlanması, değişen koşullarda koruma durumunun kaydedilmesi,
- DM Sözleşmesi ve miras alanlarının korunması uygulamalarına ilişkin bölgesel işbirliği sağlanması, deneyim paylaşımı ve bilgi akışının sağlanmasıdır.

Periyodik raporlama görev dağılımında ise; taraf devletler periyodik raporların hazırlanmasından sorumluyken, DM Komitesi ve Sekreteryası (DM Merkezi) taraf devletlere bu görevde yardım etmekte ve bölgesel stratejilerin uygulanması konusunda desteklemektedir. Ayrıca taraf devletlere Danışma Organlarından (IUCN, ICOMOS, ICCROM) ve Sekreteryadan destek ve uzman görüşü talep edebilmektedir. DM Merkezi raporlar üzerinde çalışır ve taraf devletlerin periyodik raporlarını yanıtlamaktadır. Sonuçlar ise Genel Konferans'ta açıklanmaktadır. Periyodik Raporlama süreci aşağıda anlatılmaktadır.

DM Merkezi altı yıllık bir periyodik raporlama döngüsü tesis etmiştir. Bölgesel stratejiler aşağıdaki ana başlıkları sağlamak için uygulanır:

- Katılım süreci,
- Taraf devletlerin, uzman enstitülerin, bölgesel uzmanların katılımı,
- Rapor hazırlama sürecinde taraf devletlere yardım edilmesi,
- Taraf devletler arasında deneyim paylaşımı sağlanması,
- Bölgesel olarak raporların analizi,
- Bölgesel miras alanı raporlarının hazırlanması,

Raporun hazırlanmasının ardından süregelen aşamalar ise; bölgesel DM raporunun gönderilmesi, DM Komitesince bölgesel raporun çalışılması, DM Komitesince bölgesel rapora cevap verilmesi ve Genel Konferansa raporun sunulmasıdır.

Periyodik raporlama süresince sağlanan bilgiler aşağıdaki konularda katkıda bulunmaktadır:

- Miras alanlarının koruma durumlarının değerlendirilmesi,

- *Üstün evrensel değer* özelliklerinin zaman içinde devam etmesi,
- Karar verme aşamalarındaki problemlerin çözülmesine yardım edilmesi ve haberdar olunması,
- Taraf devletler, alan yöneticileri ve uygulayıcılar arasında deneyim, bilgi ve iyi uygulama örneği paylaşımı,
- Partnerler arasında ağ oluşturulmasının sağlanması ve işbirliğinin teşvik edilmesi,
- Taraf devletler, uzman enstitüler ve bölgesel uzmanlara karar verme aracı sağlanması,
- DM Sözleşmesine farkındalığın artırılması: *Üstün evrensel değer*in önemi, otantiklik ve alan bütünlüğü kavramları (WHC, 2016f).

6.2. Reaktif İzleme

Bir alan DML'ne kaydedildikten sonra insanlığın ortak mirası olarak sayılır. DM Sözleşmesine taraf devletler alanın DML'ne kaydedilmesinin ardından mirasın muhafazası, korunması ve tanıtılması için gerekli önlemleri almakla yükümlüdürler.

Taraf devletler, mirasın korunması ve muhafazası için uygun yasal, bilimsel, teknik, idari ve mali önlemleri almak, mirasa veya DM Sözleşmesini kabul eden diğer devletlerin kendi miraslarına doğrudan ya da dolaylı olarak zarar verilmemesi adına gerekli tedbirleri alması ve DM Sözleşmesinin uygulanması ve mülklerinin korunması hususunda DM Komitesine bilgi vermesi için teşvik edilmektedir.

DML'nden herhangi bir alanın çıkarılmasını önlemek için gereken tedbirlerin alındığından emin olmak üzere DM Komitesi, Reaktif İzleme sürecini bir araç olarak kullanmaktadır.

Reaktif İzleme, Uygulama Rehberi paragraf 169'da; DM Merkezince, diğer UNESCO sektörleri ve DM Komitesinin Danışma Organları tarafından, tehdit altında olan spesifik DM alanlarının koruma durumlarının raporlaması olarak tanımlanmıştır. Reaktif İzleme, miras alanlarının Tehlike Altındaki DML'ne ilavesi ve DML'nden çıkarılması ya da kalması işlemleri için bir öngörü oluşturmaktadır.

Taraf devletler DM Merkezi aracılığıyla, DM Sözleşmesiyle korunan miras alanları üzerindeki yetki ve niyetlerini, mirasın *üstün evrensel değer*'ini etkileyebilecek büyük

restorasyonları veya yeni yapıları DM Komitesine bildirmeye davet edilmektedir. Bu bildirim, spesifik projeler için proje taslakları hazırlamadan veya geri dönüşü zor olan kararlar alınmadan önce DM Komitesine ulaştırılmalıdır. Böylelikle DM Komitesi, miras alanlarının *üstün evrensel değer*'ini korumak için uygun çözümler bulmasına yardımcı olabilecektir.

Miras alanının durumunun kötüleştiği veya gerekli düzeltici önlemlerin önerilen süre içinde alınmadığı bilgisi DM Merkezine taraf devletten farklı bir kaynak tarafından ulaştırıldığında, DM Merkezi taraf devlete danışarak kaynağı ve bilgi içeriğini doğrulayacaktır. Alınan bilgi, taraf devlet ve Danışma Organlarının yorumlarıyla birlikte miras alanının koruma durumu raporunda DM Komitesinin dikkatine sunulacaktır. Rapor edilecek miras alanları aşağıdaki hususlar dikkate alınarak belirlenir:

- Tehlike Altındaki DML'ne kayıtlı alanlar,
- Koruma durumu raporu ve/veya reaktif izleme raporu önceki oturumlarda DM Komitesi tarafından talep edilen DML alanları,
- DM Komitesinin son oturumdan sonra tehdit altına girip, normalde taraf devlet, DM Merkezi ve Danışma Organları arasında gerçekleşecek görüşme ve tartışmalara ek olarak acil eylem gerektiren miraslar,
- DML'ne kaydı üzerine DM Komitesi tarafından takibi talep edilen alanlar.

Bazı durumlarda taraf devletler, miras alanlarının *üstün evrensel değer*'ini etkileyen spesifik durumların değerlendirilmesi için danışsal misyona davet etmeye karar verebilmektedir (WHC, 2016g).

6.3. Koruma Durumu Raporları

DM Merkezi ve Danışma Organları bir sonraki oturumunda DM Komitesi tarafından incelenmek üzere öngörülen koruma durumu (State of Conservation, SOC) raporları hakkında bütün bilgileri gözden geçirir. Bu bilgiler; taraf devlet tarafından sunulan SOC raporları, üçüncü şahıslardan elde edilen bilgiler, basında yer alan haberler, misyon raporları, açıklamalar ve bunlar üzerine taraf devletlerden yapılmış geri bildirimler şeklinde sıralanabilir.

En önemli bilgi kaynaklarından biri, DM Komitesinin (Uygulama Rehberi paragraf 169) veya DM Merkezi'nin bir konuda bilgi edinme talebi üzerine belirli bir yasal süre içinde taraf devletlerin sunduğu SOC raporlarıdır. Bu rapor, DM Merkezi ve Danışma Organlarının dikkatine ilgili tüm bilgileri getirmek için taraf devletler için bir fırsattır. Aynı zamanda taraf devletler, Uygulama Rehberinin 172. paragrafı gereğince, alanın *üstün evrensel değer*'ini menfi olarak etkileyebilecek kalkınma projeleri hakkında DM Merkezine taraf devletin ayrıntılı bilgi sunması teşvik edilmektedir.

Kurumsal hafızayı artırmak, mümkün olduğunca çok sayıda paydaşın ilgili bilgilere erişimini sağlamak ve süreçlerin şeffaflığını geliştirmek için DM Komitesi, Taraf Devletleri DM Merkezi'nin Koruma Durum Raporları Bilgi Sistemi aracılığıyla miras alanlarının raporlarını hazırlayıp kamuya sunması için teşvik etmektedir (WHC, 2013).

DM Merkezi ve Danışma Organları, taraf devletler dışında STK, bireyler, basın haberleri gibi kaynaklardan da bilgi almaktadır. Bu gibi durumlarda, Uygulama Rehberinin 174. Paragrafına uygun olarak, alınan bilgi kaynağı ve bilginin içeriğini doğrulamak ve rapor hakkında açıklama almak için taraf devlete başvurulmaktadır. Taraf devletin cevabı daha sonra ilgili Danışma Organları tarafından gözden geçirilerek, miras alanına ilişkin bir tehlike olması durumunda SOC raporuna dâhil edilmektedir.

SOC raporu daha sonra DM Merkezi ve Danışma Organları tarafından ortaklaşa hazırlanmakta ve DM Komitesine incelenmek üzere bir çalışma belgesi olarak sunulmaktadır. Bu noktada dikkat çekilmesi gereken husus, taraf devletlerin bazı girdi sağlayıcı araçlar yoluyla SOC raporların doğruluğunu sağlamaya katkıda bulunabileceğidir. Bu hususlar:

- Taraf devletin miras alanı koruma durum raporunu DM Merkezine iletmesi,
- Uygulama Rehberi 172. Paragrafı uyarınca, taraf devlet tarafından önceden sunulan özel bilgiler,
- Uygulama Rehberi 174. Paragrafı uyarınca, taraf devletin diğer kaynaklardan edinilen özel bilgilerle ilgili DM Merkezinin mektuplarına cevabı,
- Reaktif izleme misyonu süresince taraf devletçe sağlanan bilgiler,
- Reaktif izleme misyonu raporuna taraf devlet tarafından yapılan yorumlar.

Koruma durum raporlarının incelenmesinin ardından DM Komitesi olağan oturumunda aşağıda sıralanan adımlardan bir veya birkaçını karar olarak benimseyebilmektedir:

- Miras alanında ciddi bir tahrip olmadığına ve önlem almaya gerek duyulmadığına karar verebilir,
- DM Komitesi alanın ciddi bir tahribe uğradığına ancak bu tahribin restore edilemeyecek boyutlarda olmadığına kanaat getirirse, taraf devletin gerekli tedbirleri makul bir zaman içinde alması durumunda alanın DML'nde kalmasına karar verebilir. Ayrıca DM Komitesi, taraf devletin talepte bulunması halinde miras alanının restorasyonu için DM Fonu altına teknik işbirliği sağlanmasına karar verebilir.
- Uygulama Rehberi Paragraflar 177-189 uyarınca, gerekli hallerde ve kriterlerin karşılanması durumunda DM Komitesi, miras alanının Tehlike Altındaki DML'ne alınmasına karar verebilir.
- Alanın DML'ne kaydedilmesinde var olan özelliklerinin geri dönüşü olmayacak ölçüde tahrip edildiğine kesin kanaat getirilmesi halinde DM Komitesi, anılan miras alanını listeden çıkarmaya karar verebilmektedir. Böyle bir durumda herhangi bir karar alınmadan önce DM Komitesi taraf devleti önceden bilgilendirir ve taraf devletin konuya ilişkin yapacağı açıklamalar DM Komitesi tarafından dikkate alınır.
- Miras alanıyla ilgili mevcut bilgilerin yukarıda sıralanan önlemlerden birini almaya yeterli olmaması halinde DM Komitesi, DM Merkezini ilgili taraf devletle istişare halinde gerekli araştırmaları yapmak üzere yetkilendirebilir. Bu yetkiyle beraber DM Merkezi; miras alanının mevcut durumunu, alandaki tehlikeleri, uygun restorasyonun uygulanabilirliği ve sonuçlarını DM Komitesine sunmakla yükümlüdür. Alınacak önlemler bilgi toplama veya uzmanlara danışmayı içerebildiği gibi, acil bir eylem gerekmesi durumunda DM Komitesinin DM Fonu yoluyla finansman desteği sağlamak için acil yardım talebinde bulunulmasına karar vermesi mümkün olabilir.

DM Komitesinin çalışmalarını kolaylaştırmak amacıyla, DM Komitesince incelenmek üzere sunulan tüm koruma durum raporları için standart bir format bulunmaktadır. Bu formatta aşağıdaki başlıklar kullanılır:

- Alanın adı, ilgili taraf devleti ve kimlik numarası

- DML’nde ilan edilme tarihi
- Kaydedilme kriterleri
- Tehlike Altındaki DML'ne eklenmesi üstünden geçen yıl ve yıllar
- Önceki DM Komitesi Kararları
- Uluslararası Yardım
- UNESCO Bütçe Dışı Fonlar
- Önceki izleme misyonları
- Önceki raporlarda alanın tanımlanmasında etkili faktörler
- Görsel materyal
- Mevcut koruma sorunları
- DM Merkezi ve Danışma Organları tarafından yapılan Analiz ve Sonuçlar
- DM Komitesine sunulan Taslak Karar (WHC, 2016f; WHC, 2016g).

6.4. Üstün Evrensel Değer Beyanı

DM Komitesi, DML'ne miras alanları kaydedilirken Danışma Organlarının da rehberliğinde “*Üstün Evrensel Değer Beyanı*”nı kabul etmektedir.

Üstün Evrensel Değer Beyanı, DM Komitesinin, söz konusu alanın *üstün evrensel değere* sahip olduğu yönündeki görüşünü içermeli, kültürel ve karma miraslar için alanın DML’ndekaydına dayanak olarak alınan kriterler tanımlanmalı, alanın bütünlüğü veya özgünlüğü ile sürdürülmekte olan koruma ve yönetim gerekliliklerinin değerlendirmelerini içermelidir. *Üstün Evrensel Değer Beyanı* alanın gelecekte korunması ve yönetimi için temel teşkil etmektedir.

Gerekli olduğu takdirde, *üstün evrensel değer*’in koruma ve yönetim durumu DM Komitesi tarafından taraf devlet ve Danışma Organlarının incelemelerinin danışmanlığında güncelleştirilebilir. Söz konusu güncelleştirmeler periyodik raporlama döngüsünün sonuna ya da gerekirse herhangi bir DM Komite toplantısında düzenli olarak yapılabilir.

7. UNESCO TEHLİKE ALTINDAKİ DÜNYA MİRASI LİSTESİ

Tehlike Altındaki DML; DML'ndeki alanların karakteristik özelliklerini tehdit eden durumlarda uluslararası toplumu bilgilendirerek, düzeltici eylemleri teşvik etmek amacıyla tasarlanmıştır. Çatışma, savaş, depremler ve diğer doğal afetler, kirlilik, avcılık, plansız şehirleşme, denetlenmeyen turist artışı DM alanlarının temel problemleridir (WHC, 2016h).

DM Sözleşmesinin 1. ve 2. maddelerinde açıklandığı üzere, bir miras alanı tespit edilmiş veya potansiyel tehlikelerle karşı karşıya kalması ve Uygulama Rehberinde belirtilen bir takım kriterleri karşılaması halinde DM Komitesinin vereceği kararla, Tehlike Altındaki DML'ne kaydedilebilir. Bu hususlar Uygulama Rehberi Paragraf 179-180'de açıklanmaktadır.

Kültürel miras alanları için aşağıdaki durumlarda Tehlike Altındaki DML'ne kaydedilme konusu gündeme gelebilmektedir:

1-Tespit Edilmiş Tehlikelere (Alan, belirli ve kanıtlanmış, yakın ve mutlak bir tehlikeyle karşı karşıyadır)örnek olarak; Malzemelerde ciddi bir bozulma olması; Yapı ve/veya dekoratif özelliklerde ciddi bir bozulma olması; Mimari veya şehir planlaması bütünlüğünde ciddi bir bozulma olması; Kentsel veya kırsal mekânında veya doğal çevrede ciddi bir bozulma olması; Tarihi özgünlüğünün önemli oranda kaybedilmiş olması; Kültürel öneminin önemli ölçüde kaybedilmiş olması verilebilir.

2-Potansiyel Tehlikelere (Alan, kendi yapısal özelliklerine zarar verebilecek tehditler altındadır. Bu tür tehditlere örnek olarak aşağıdakiler verilebilir) örnek olarak; orunma

derecesinin azaltılarak, alanın yasal durumunda değişikliğe gidilmiş olması; Koruma politikalarının eksikliği; Bölgesel planlama projelerinin tehlike arz eden etkileri; Kentsel planlamanın tehlike arz eden etkileri; Silahlı çatışma yaşanması veya yaşanma tehlikesi; Jeolojik, iklimsel veya diğer çevresel faktörlerin doğurduğu tehlike arz eden etkiler verilebilir.

Doğal miras alanları için aşağıdaki durumlarda Tehlike Altındaki DML'ne kaydedilme konusu gündeme gelebilir:

1-Tespit Edilmiş Tehlikelere (Alan, belirli ve kanıtlanmış, mutlak bir tehlikeyle karşı karşıyadır) örnek olarak; Hastalık gibi doğal faktörler veya kaçak avlanma gibi insan kaynaklı faktörler sebebiyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan türlerin veya *üstün evrensel değer* sahibi diğer türlerin popülasyonunda ciddi bir düşüş yaşanması; Çıra toplama, ağaç kesimleri, kirlilik, madencilik, büyük imar çalışmaları, gübre ve kimyasal ilaç kullanımı, endüstri ve tarımsal gelişmeler, alanın büyük bir kesiminde sele yol açan rezervuar inşaları, insan yerleşimleri gibi faktörlerden dolayı alanın doğal güzelliği veya bilimsel değerinde ciddi bir bozulma olması; Alanın bütünlüğünü tehdit eden sınırlardaki ve üst akıntı alanlarındaki insan tahripleri olarak sıralanabilir.

2- Potansiyel Tehlikelere (Alan, kendi yapısal özelliklerine zarar verebilecek tehditler altındadır. Bu tür tehditlere örnek olarak aşağıdakiler verilebilir) örnek olarak ise; Alanın yasal koruma statüsünde bir değişikliğe gidilmiş olması; Alan içerisinde planlanan yeniden yerleşim veya kalkınma projeleri veya bu projelerin etkilerinin alan için tehdit oluşturması; Silahlı çatışma yaşanması veya yaşanacak olma tehlikesi; Yönetim planı veya sisteminin, eksik, yetersiz veya tam olarak uygulanamıyor olması; Jeolojik, iklimsel veya diğer çevresel faktörlerin doğurduğu tehlike arz eden etkiler olarak sıralanabilir.

Bir alanın Tehlike Altındaki DML'ne kaydedilmesi olasılığı değerlendirilirken, DM Komitesi, taraf devlet ile mümkün olduğunca istişare içerisinde, söz konusu alanın Tehlike Altındaki DML'nden çıkarılabilmesi için arzu edilen bir koruma durumu ve düzeltici önlemlerden oluşan bir program benimsemektedir. Taraf devlet, Danışma Organları veya diğer kurumlardan alınan yorumlarla birlikte toplanan bilgiler, Sekreteryaya tarafından DM Komitesinin dikkatine sunulur. DM Komitesi, söz konusu mevcut bilgiyi inceler ve alanın Tehlike Altındaki DML'ne kayıt edilmesiyle ilgili karar alır. Bu gibi bir karar alınırken genellikle DM Komite üyeleri arasında konsensus ile ortak karar almayı tercih etmektedirler.

DM Komitesi üyelerince ortak bir karara varılamaması durumunda yapılacak oylamada karar mevcut ve oy kullanan DM Komitesi üyelerinin üçte ikisinin çoğunluğuyla alınır. DM Komitesi daha sonra, alınması gereken düzeltici önlemler programını açıklar. Bu program, derhal uygulamaya konulması hedefiyle taraf devlete sunulmaktadır.

DM Komitesi, Tehlike Altındaki DML'nde yer alan alanların koruma durumlarını her yıl yeniden gözden geçirmekte ve söz konusu yeniden gözden geçirme, DM Komitesi tarafından gerekli görüldüğü takdirde uzman görevlendirme ve izleme süreçlerini içerebilmektedir.

Alanın DML'ne kaydedilmesini sağlayan karakteristik özelliklerin kaybedildiği ölçüde alanın bozulmuş olması halinde ve DM alanının yapısal özelliklerinin, insan eylemleri sebebiyle adaylığı esnasında tehlike altına girmiş olması ve belirtilen süreçte taraf devletçe gerekli düzeltici önlemlerin önerilen süre zarfı içerisinde alınmadığı durumlarda alanın DML'nden çıkartılması söz konusu olabilmektedir.

DML'nden tamamen çıkarılma sürecinde mevcut ve oy kullanan DM Komite üyelerinin üçte iki çoğunluğuna ihtiyaç duyulmaktadır. DM Komitesi, mevcut sorunla ilgili taraf devlet ile görüşmeden bir alanın DM listesinden çıkarılması yönünde karar almamaktadır.

Bugün 1031 miras alanının bulunduğu listeden geçmişte iki miras alanı çıkarılmış olup, Tehlike Altındaki DML'nde 48 miras alanı bulunmaktadır. DML'nden çıkarılan miras alanlarından ilki Umman'ın Arabistan Antilop Koruma Alanı olmuştur. Nadir antilopların yaşam alanı olan miras alanı korunan alanın daraltılması nedeniyle *üstün evrensel değer*'in yok olması dikkate alınarak 2007 yılında listeden çıkarılmıştır (WHC, 2016i).

Bu örneklerden bir diğeri ise; Almanya'nın Dresden Elbe Vadisi'dir. Miras alanı DM Komitesince kültürel peyzajın merkezine inşa edilen dört şeritli köprünün *üstün evrensel değer*'i olumsuz etkilemesi nedeniyle 2009 yılında DML'nden çıkarılmıştır (WHC, 2016i).

8. UNESCO DM SÖZLEŞMESİ ve MİRAS ALANLARIYLA İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER

1959 yılında uluslararası toplumda ortaya çıkan kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için korumaya alınması bilincinin yıllar içerisinde alınan kararlar ve çeşitli toplantılarla desteklenmesi 1972 tarihli DM Sözleşmesinin kabulü ile sonuçlanmıştır. 1978 yılında ise çeşitli devletlerden ilk 12 miras alanı DML'ne kaydedilmiş olup, geçen 40 yılı aşkın sürenin ardından DML'ndeki miras sayısı 1031'e ulaşmıştır. DM Sözleşmesine taraf devletlerin Geçici DML'lerindeki aday miras alanı sayısı ise 1632 olup, bu sayı görüleceği gibi DML'nde kayıtlı mevcut alan sayısından fazladır. Devletlerin her yıl Geçici DML'lerini güncellemeleri ile bu sayı her geçen gün artan bir eğilim gösterdiğinden DML'ne hala kaydedilmesi muhtemel çok sayıda potansiyel miras alanı olduğu ve adaylık başvurularının önümüzdeki yıllarda da devam edeceği muhtemel görünmektedir.

UNESCO DML'nin oluşturulması *üstün evrensel değer*'e sahip kültürel ve doğal alanların gelecek kuşaklara miras olarak bırakılması için korunması ve muhafaza edilmesi amacıyla oluşturulmuş bir prestij listesidir (WHC, 1972).

DML'nde 2015 yılında gerçekleştirilen 39. DM Komite toplantısı itibariyle 1031 miras alanı bulunmaktadır. Bu alanların 802'si kültürel, 197'si doğal, 32'si karma miras alanıdır. Bu miraslardan 31'i sınır aşan miras alanı olup, 48'i ise çeşitli nedenlerle Tehlike Altındaki DML'ndedir. İki miras alanı ise gerekli şartların sağlanmaması nedeniyle DML'nden çıkarılmıştır. 1031 miras alanı DM Sözleşmesine taraf olan 192 taraf devletten 163'üne ait olup, DM Sözleşmesine taraf olmuş ancak henüz DML'nde temsil edilemeyen 28 taraf devlet bulunmaktadır (WHC, 2016j).

DML'nin uzun dönem stratejik hedefleri DM Sözleşmesinin 20. ve 30. yıldönümlerinde belirlenerek 5C ilkeleri olarak benimsenmiştir. Bu ilkeler; DML'nin güvenilirliğinin artırılması (Credibility), mirasların etkin korunduğundan emin olunması (Conservation), alanlarda kapasite geliştirilmesi (Capacity-building), farkındalığın iletişim yoluyla (Communication) artırılması ve bölge halkının (Community) koruma sürecindeki rolünün dikkate alınmasıdır (WHC, 2002).

DM Sözleşmesinin geleceği ile ilgili yapılan değerlendirmeler çerçevesinde oluşturulan DM Sözleşmesi 2012-2022 Stratejik Eylem Planı hedefleri altı ana başlıkta toplanmıştır. Bu hedefler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Miras alanlarının *üstün evrensel değer*'lerini sürdürmeleri,
- Kültürel ve doğal miras alanların seçiminin güvenilir olması,
- Miras muhafaza ve korumasının bugünün ve geleceğin çevresel, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılaması,
- Alanların sahip oldukları değerleri korumaları ve arttırmaları,
- DM Komitesinin politika ve stratejik konulara yönelebileceği,
- Toplantı kararlarının etkin uygulanmasının sağlanması (WHC, 2011).

Taraf devletler miras alanlarının korunması ve muhafazası için uluslararası yardım talebinde bulunabilmektedirler. UNESCO bu yardımları çeşitli önceliklere göre cevap vermekte, teknik veya maddi desteklerle koruma çalışmalarına katkıda bulunmaktadır.

UNESCO, taraf devletler, Danışma Organları, Sekretarya arasındaki işbirliği, özellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan devletlere DM Fonuyla sağladığı uluslararası yardımları, çeşitli eğitim ve tematik programları, DML'ne adaylık öncesi ve sonrası süreçlerinde yararlanılabilecek web sitesi, kaynak belge, rehber, kitap, dergi ve yayınları ile miras sürecini desteklemektedir.

1994 yılında DML'nin güvenilir, temsili ve dengeli olması girişimleri Küresel Strateji olarak tarihsel süreç içerisinde devam etmiş ve bu tartışma halen devam etmektedir.

Miras alanlarının kültürel, doğal ve karma miras kategorilerindeki dağılımına bakıldığında kültürel mirasların DML'nin büyük bir bölümünü oluşturduğu göze çarpmaktadır. Doğal miras alanları kültürel alanlarla kıyaslandığında çok daha az sayıda

temsil edilmektedir. Karma miras sayısı ise sahip olduğu kriterler ve özellikler de düşünüldüğünde çok daha az sayıda temsil edilen miras alanlarını oluşturmaktadır. Sınır aşan miras alanları ise gerekli kriterleri sağlamanın yanı sıra etkin uluslararası işbirliği süreci gerektirmekte ve yine çok az sayıda temsil edilmektedir. Kategorilere göre DML’ndeki sayılara bakıldığında dengeli bir dağılımdan bahsetmek mümkün olamamaktadır.

DM Sözleşmesine taraf devletlerin miras alanı sayılarına bakıldığında devletlerin miras listesindeki temsilleri yine büyük farklılıklar göstermekte olup, dengeli bir temsil burada da söz konusu olamamaktadır. Hala DM Sözleşmesine taraf olan ancak hiç miras alanına sahip olmayan 28 taraf devlet bulunmaktadır.

UNESCO DML’ndeki doğal miras alanlarının UNESCO bölgelerine göre dağılımına bakıldığında toplam 197 doğal miras alanının 61’i Avrupa ve Kuzey Amerika bölgesinde, 59’u Asya ve Pasifik bölgesi, 36’sı Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde, 37’si Afrika bölgesinde ve 4’ü Arap Devletleri bölgesinde bulunmaktadır. DML’ndeki doğal ve kültürel özellik taşıyan karma miras sayısı ise toplam 32’dir (WHC, 2016k). Toplam kültürel miras alanı sayısının 802 olduğu hatırlanacak olursa, bu rakam doğal mirasların yaklaşık dört katını oluşturmaktadır. Kültürel ve doğal miras alanı sayısı bakımından DML’nde denge ve temsiliyet sağlanamamıştır.

Bu çalışma ile UNESCO’nun DM kavramı, UNESCO DML’ne adaylık başvuru prosedürleri açıklanmış, UNESCO DM Merkezi ve Danışma Organlarıca hazırlanan kaynakların bir bölümü derlenerek, önemli hususları işaret etmek için özet bilgiler sunulmaya çalışılmıştır. UNESCO “Dünya Mirası” (DM) süreci ile ilgili sıkça sorulan sorulara yanıt verebilecek pratik ve kolaylık erişilecek bilgilerin sunulduğu bir el kitabı kazandırmak amaçlanmıştır.

8.1. UNESCO Dünya Mirası Alanlarında Sürdürülebilirlik

DM Sözleşmesine taraf olmak ve DML’nde kayıtlı varlıklara sahip olmak, çoğu zaman söz konusu miras alanlarının korunması için gerekli olan farkındalık yaratma eylemine katkıda bulunmaktadır. DML’ne kaydedilen bir doğal veya kültürel alanı, yeryüzündeki diğer alanlardan ayıran özellikleri, taşımakta oldukları *üstün evrensel değer* olarak nitelendirilmektedir.

2016 yılı itibariyle 192 devletin taraf olduğu, 163 devletin ise DML'nde mirasının yer aldığı DM Sözleşmesi, Bonn'da gerçekleştirilen 39. DM Komitesi sonunda 802'si kültürel, 197'si doğal ve 32'si karma olmak üzere toplam sayısı 1031'e ulaşan DML'ne kaydedilen alanların muhafaza edilmesini garanti altına almak için gerekli finansal ve entelektüel kaynakları teşvik etmeyi hedeflemektedir. DML'ne kaydedilen miras alanları, uluslararası platformda tanınmakta, bu sayede oluşan farkındalıkla miras alanlarının etkin bir şekilde muhafaza edilmesini sağlanmakta veya sağlanmaya çalışılmaktadır.

DM Sözleşmesine taraf devletlerin faydalanabildikleri bir diğer önemli kaynak DM Fonu'dur. 1972 yılında oluşturulan DM Fonu, miras alanlarının belirlenmesi, tanınması ve korunmasına kaynak sağlamayı hedeflemektedir. Fon, taraf devletlerce yapılan zorunlu ve gönüllü katkılarla oluşmakta olup, her yıl yaklaşık 4 milyon ABD doları civarında bir kaynak yaratmaktadır. DM Fonu sayesinde, gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere, DM alanlarını korumak ve tanıtmak isteyen kalkınma yolundaki taraf devletler finansman yardımı alabilmektedirler.

Günümüzde uluslararası toplumda oldukça ses getiren DM kavramı sayesinde, uluslararası işbirlikleri ve miras muhafazası ve tanıtımı için geliştirilen projelere farklı finansman kaynakları oluşturulabilmektedir.

DML'ne alınan alanlar detaylı alan yönetim planlarının oluşturulması ve uygulanması imkânına kavuşmakta, bu doğrultuda ihtiyaç duyulması hâlinde yerel alan yönetimi uzmanlarına ek teknik ve uzman desteği sağlanabilmektedir. Yine DML'ne kaydedilen alanlar, taşımakta oldukları *üstün evrensel değer*'in tanınırlığının artmasıyla turizm açısından ilgi çekici mekânlar hâline gelerek, gerek yerel, gerekse uluslararası seviyede turist ağırlayarak, ülke ekonomisine katkı sağlamaktadırlar.

DML'ne kaydedilerek başarılı bir şekilde restore edilen ve uluslararası platformda oluşturulan farkındalık sayesinde muhafaza edilen birçok alan örneği bulunmaktadır.

Bunlardan biri, 1987 yılında Yunanistan'da bulunan Delfi Arkeolojik Alanıdır. Alanı tehdit edecek bir alüminyum fabrika inşaatı, bölgenin taşıdığı *üstün evrensel değer* göz önünde bulundurularak yaratılan uluslararası farkındalık sayesinde farklı bir bölgeye taşınmış ve bölge böylelikle *üstün evrensel değer*'i zarar görmeden günümüze ulaşmıştır.

Diğer bir örnek, 1995 yılında Mısır'da yer alan Giza Piramitlerini tehdit eden bir otoyol inşaatının, oluşturulan farkındalık ve Mısır hükûmetiyle varılan mutabakat sonucunda farklı bir yere kaydırılması ve bu yolla Piramitlerin muhafaza edilmesi şeklindedir.

Eski Dubrovnik Kenti yerleşkesi, geçmişte pek çok depremden sağ çıkmış ancak topçu ateşi sonrasında ciddi hasar görmüş ve 1991 yılında Tehlike Altındaki DML'ne alınmıştır. Bunun hemen ardından, UNESCO tarafından sağlanan teknik ve finansal destek sayesinde, bölgede zarar gören birçok bina restore edilmiştir. Bunun sonucunda alan 1998 yılında Tehlike Altındaki DML'nden çıkartılarak, DML'ne kaydedilmiştir. Bunlar gibi örnekleri arttırmak mümkündür (WHC, 2008).

8.2. Dünya Mirası Listesi Durum Değerlendirmesi

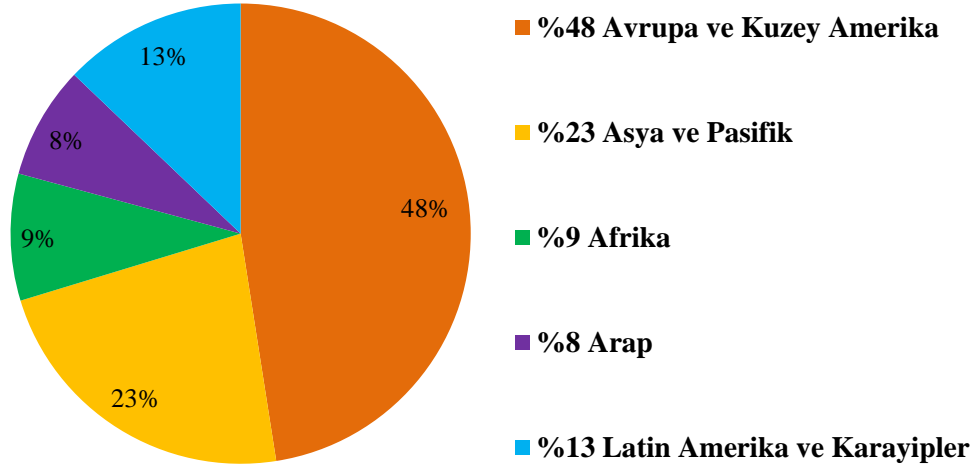
Tablo 1'de UNESCO'nun coğrafik bölgelerine göre taraf devletlerde bulunan DM Alanları sayısı sunulmuştur. Buna göre; 2015 yılı itibariyle sayısı 1031'i bulan DM alanlarının %48'ini oluşturan 491 miras alanı Türkiye'nin de içinde olduğu Avrupa ve Kuzey Amerika bölgesinde bulunmaktadır. Bunu %23 oran ve 238 miras alanı ile Asya ve Pasifik bölgesi, %13 oran ve 134 miras alanı ile Latin Amerika ve Karayipler bölgesi, %9 oran ve 89 miras alanı ile Afrika bölgesi, %8 oran ve 79 miras alanı ile Arap Devletleri izlemektedir. 5 bölgeden DM Sözleşmesine taraf devlet sayısı 192 olmakla birlikte miras alanı olan devlet sayısı 163'tür. 28 taraf devletin 2015 yılı itibariyle henüz UNESCO DML'ne kayıtlı alanı bulunmamaktadır.

Tablo 1. 2015 yılı verilerine göre UNESCO bölgelerinde DM Alanları dağılımı

2015 Yılı						
Bölgeler	Kültürel	Doğal	Karma	Toplam	%	Miras alanı olan Taraf Devletler
Afrika	48	37	4	89	%9	33
Arap Devletleri	73	4	2	79	%8	18
Asya ve Pasifik	168	59	11	238*	%23	35
Avrupa ve Kuzey Amerika	420	61	10	491*	%48	50
Latin Amerika ve Karayipler	93	36	5	134	%13	27
Toplam	802	197	32	1031	%100	163
Türkiye	13	-	2	15		

* Avrupa ile Asya Pasifik Bölgesi arasında bulunan bölgeler arası bir miras alanı olan "UvsNuurBasın" (Moğolistan, Rusya Federasyonu) Asya Pasifik Bölgesinde sayılmıştır.

UNESCO Bölgelerine Göre Miras Alanları

Şekil 7. UNESCO bölgelerine göre DM alanlarının % olarak dağılımı

Şekil 7’de UNESCO’nun coğrafik bölgelerine göre miras alanlarının % olarak dağılımı bu kez grafik olarak verilmiş olup, Tablo 1’deki verilerden yararlanılmıştır. Bu grafikte miras alanı dağılımına görsel olarak dikkat çekmek hedeflenmiş olup, %48’lik oranla Avrupa ve Kuzey Amerika bölgesi neredeyse DML’ndeki alanların yarısı ile en fazla miras alanına sahiptir.

Tablo 2’de Tehlike Altındaki DML’nde bulunan alanların UNESCO bölgelerine göre dağılımı sunulmuştur. Tehlike Altındaki DML’nde 2015 yılı itibariyle 48 miras alanı bulunmaktadır. UNESCO bölgelerine göre bu alanların dağılımına bakıldığında toplam 16’şar miras alanı ve %33 oranı ile Afrika ve Arap Devletleri bölgeleri, 7 miras alanı ve %15 oranı ile Latin Amerika ve Karayipler bölgesi, 5 miras alanı ve %10 oran ile Avrupa ve Kuzey Amerika bölgesi, 4 miras alanı ve %8 oranı ile Asya ve Pasifik bölgesi takip etmektedir.

Tablo 2. Tehlike Altındaki DML’ndeki alanların UNESCO bölgelerine göre dağılımı

2015 Yılı					
UNESCO Bölgeleri	Kültürel	Doğal	Karma	Toplam	%
Afrika	3	13	0	16	33
Arap Devletleri	16	0	0	16	33
Asya ve Pasifik	2	2	0	4	8
Avrupa ve Kuzey Amerika	4	1	0	5	10
Latin Amerika ve Karayipler	5	2	0	7	15
Toplam	30	18	0	48	100

2015 yılı verileri ışığında UNESCO DML’inde en fazla miras alanı bulunan devletler sıralandığında; İtalya 51, Çin 48, İspanya 44, Fransa 41, Almanya 40, Meksika 33, Hindistan 32, Birleşik Krallık 29, Rusya Federasyonu 26, Amerika Birleşik Devletleri 23, Avustralya, Brezilya, Japonya ve İran 19, Kanada ve Yunanistan 17, İsveç, Portekiz ve Türkiye 15 miras alanı ile takip etmektedir. En fazla miras alanına sahip ülkelere bakıldığında DML’ndeki 1031 alandan 491 miras alanı ile listenin %48’lik bölümünü oluşturan Avrupa ve Kuzey Amerika grubu ülkeleri dikkat çekmektedir. Listenin neredeyse yarısını oluşturan bu orana bakıldığında çoğu gelişmiş ülkelerden oluşan devletlerin miras listesinde yüksek oranda temsil edildiği değerlendirilebilir.

2015 yılında gerçekleştirilen 39. DM Komite toplantısı itibariyle 28 devletin DML’nde henüz miras DML’ne kayıtlı miras alanı bulunmamakta olup, 39 devletin ise DML’nde birer miras alanı bulunmaktadır (WHC, 2016j).

Geçici Listede 174 Taraf Devletin toplam 1632 aday mirası bulunmaktadır. Taraf Devletlerin 2015 yılı itibariyle son güncellenen Geçici DML beyanlarına bakıldığında Türkiye 60, İran İslam Cumhuriyeti 49, Hindistan 46, İtalya 40, Fransa 37, Mısır 33, Özbekistan 31, ve İspanya 30 miras ile Geçici Listede en fazla alanı bulunan devletlerdir. Ayrıca Rusya Federasyonu 27, Brezilya 24, Meksika 23, Guatemala 21, Çek Cumhuriyeti ve Filipinler 19, Belçika, Kolombiya, Hırvatistan, Almanya, Endonezya, Nijer, Pakistan, İsrail 18 miras ile temsil edilmektedir. Şili 17, Gürcistan, Ukrayna ve Tacikistan 16, Nepal, Yunanistan, Kore ve Romanya 15, Bulgaristan, Dominik Cumhuriyeti, Ürdün ve Myanmar

14 aday mirasa sahiptir. Bununla beraber, Japonya 10, ABD 11, Birleşik Krallık ise 13 mirasa sahiptir (WHC, 2016).

Türkiye Geçici DML'ndeki 60 aday mirası ile en fazla sayıda temsil edilen devlet olarak bulunmaktadır. Bu alanlardan biri doğal, ikisi karma ve 57'si kültürel alanlardan oluşmaktadır. DML'ndeki doğal miras alanının sadece bir tek alanla temsil edilmesi Türkiye'nin korunması gereken ve *üstün evrensel değer*'e sahip olan doğal miras potansiyelini karşılamamaktadır. Geçici DML'ne aday olabilecek uygun ve koruma statüsüne sahip aday doğal miras alanlarının yetkili kurumlarca UNESCO sürecine katılımı teşvik edilebilir. Diğer yandan, Türkiye'nin birer Biyosfer Rezervi ve UNESCO Jeoparkı bulunmaktadır. Bu statülerdeki doğal alanların da artırılması için yetkili kurumlar, yerel halk ve yerel yöneticiler teşvik edilebilir. Bununla beraber, Biyosfer Rezervi ve UNESCO Jeopark alanları sahip oldukları nitelikler bakımından DM kriterlerini de sağlamaları durumunda Geçici DML'ne de aday gösterilebilirler.

1994'den bu yana temsili, dengeli ve güvenilir bir DML oluşturulması konusunda kabul edilen Küresel Strateji kapsamında DML'nin söz konusu özellikleri taşıması için tartışmalar devam etmektedir. Bununla birlikte, miras kategorileri ve coğrafik bölgelere göre mevcut veriler incelendiğinde temsiliyet açısından DML'ndeki dengenin sağlanamadığı değerlendirilebilir.

Atlantik, Pasifik ve Hint Okyanuslarından, Karayipler ve Güney Çin Denizine kadar yayılmış olan Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletleri (SIDS); her biri kendine özgü özelliklere sahip farklı biyolojik ve kültürel çeşitliliğe sahip ada devletleridir. Bu devletler doğal afet ve tehlikelere karşı savunmasız olma, küçük ama büyüyen nüfusa sahip olma, sınırlı karasal doğal kaynaklar, coğrafik uzaklık, ithalata bağımlılık, ekonomilerini etkilemenin yanı sıra yaşam ve altyapı kaybına da neden olmaktadır (Haraguchi ve Oers, 2014).

UNESCO ada devletlerinin kültürel ve biyolojik çeşitliliğini Biyosfer Rezervleri ve DM alanları ve bu mirasların korunması yoluyla güçlendirmeyi hedeflemektedir. Diğer yandan özellikle Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletleri'ne ilişkin UNESCO'nun teşviki ve çalışmaları dikkate değer şekilde artıyor olsa da, bu devletler küresel iklim değişikliği ve deniz seviyesindeki artış nedeniyle büyük tehlike altındadırlar.

Dünyada çeşitli bölgelerdeki miras alanları yok olma ve/veya tahrip olma durumu ile karşı karşıyadır. Savaşlar, çatışma, terör, doğal afetler, iklim değişikliği, tsunami, sel, afetler çeşitli alanlarda insan ve canlıları olumsuz etkilediği gibi doğal ve kültürel mirasları da olumsuz etkilemektedir (Haraguchi ve Oers, 2014).

8.3. UNESCO Orta Vadeli Stratejisinde Miras Koruma

UNESCO'nun 2014-2021 yılları arasında geçerli olacak orta vadeli stratejik hedeflerini 37 C/4 künyeli belgesi ile 2013 yılındaki 37. Genel Konferansı ile kabul edilmiştir (UNESCO, 2014).

UNESCO'nun stratejik hedeflerinden biri mirasın korunması, tanıtılması ve gelecek nesillere aktarılmasıdır. Bu hedef doğrultusunda 2016-2017 program ve bütçesinde mirasın bütün formlarının korunması ve muhafazası ile mirasın özellikle kriz durumlarında ülkeler içinde ve arasında diyalogun taşıyıcısı, karşılıklı anlayış ve işbirliğinin sağlayıcısı olarak sürdürülebilir kalkınmanın teşvikindeki merkezi rolünün vurgulanması için ilgili sözleşmeler olan Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve Ramsar Sözleşmesi, ilgili hükümetler arası programlar olan UNESCO Hükümetler arası Oşinografi Komisyonu ve MAB Programı ile 1970 tarihli Kültür Varlıklarının Yasadışı İthali, İhraç ve Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması ile ilgili Sözleşmesi'nin etkin uygulanmasının sağlanması hedeflenerek, teşvik edilmektedir.

Miras eğitim programları yoluyla çocuklara ve gençlere miras koruma konusundaki temel bilgi ve değerlerin sağlanması, öğrenciler ve öğretmenler arasında karşılıklı anlayışın geliştirilmesi ve yerel topluluklar arasında mirasları hakkında farkındalığın artırılmasının sağlanması hedeflenmektedir (UNESCO, 2015).

8.4. UNESCO'nun Doğal Alanlara Yönelik Diğer Sözleşme ve Programları

Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme (Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat) ya da diğer adıyla Ramsar Sözleşmesi 1971 yılında kabul edilmiş ve 1975 yılında yürürlüğe girmiş olup, Türkiye bu Sözleşmeye Resmî Gazete'de yayımlanmasının ardından 13/07/1994 tarihinde taraf olmuştur. Ramsar Sözleşmesinin amacı, sulak alanların ekosistemlerini, bu alanlardaki biyoçeşitliliği ve su kuşlarının yaşam ortamlarını korumak, diğer yandan sulak alanların kaybını azaltmaktır (T. C. Resmî Gazete, 1994).

UNESCO'nun sözleşmelerinin yanı sıra biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik çeşitli sözleşmeler bulunmaktadır. Bu sözleşmeler; BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Göçmen Hayvan Türlerinin Korunması Sözleşmesi, Uluslararası Bitki Koruma Sözleşmesi; Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme, Gıda ve Tarım için Bitki Genetik Kaynakları Uluslararası Sözleşmesi olarak sıralanabilir. Biyolojik çeşitlilik konusunda bulunan pek çok sözleşme arasında ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde sinerji oluşturulması için çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Aynı şekilde doğal miras, Ramsar alanları ve UNESCO jeopark alanları arasında da sinerjinin artırılması doğal alanların korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında fayda sağlayacaktır.

UNESCO'nun İnsan ve Biyosfer (Man and the Biosphere, MAB) Programı insan ve çevre arasındaki ilişkiyi bilimsel bir tabanda değerlendiren hükümetler arası bilimsel bir programdır. 1970'li yılların başında UNESCO tarafından başlatılan programın temel amacı insan ile doğal kaynak kullanımı arasında sürdürülebilir ve dengeli ilişkilerin kurulmasıdır. Bilim ve sürdürülebilir kalkınma ile ekonomi aracılığıyla doğal ve sosyal bilimlere ortak bir uygulama alanı oluşturur. Bu amaçla geliştirilen Biyosfer Rezervleri ve Biyosfer Rezervleri Ağı bu programın temel uygulama araçlarıdır. MAB programı kapsamında geliştirilen bölgesel ağlar sayesinde biyolojik çeşitliliğin korunması, sürdürülebilir kalkınma, sınır ötesi işbirliğinin teşvik edilmesi, kurumsal ve kişisel kapasite geliştirilmesi gibi konularda işbirliği desteklenmektedir.

UNESCO Biyosfer Rezervleri Ağı'nda 2015 yılı itibariyle 120 ülkeden 669 biyosfer rezervi bulunmaktadır. Türkiye UNESCO MAB Programı'nın bir üyesidir. Türkiye'nin ilk ve tek biyosfer rezervi Artvin İli Borçka İlçesi sınırları içerisinde yer alan Camili Yöresidir (UNESCO, 2016a).

Programın yönetimi İnsan ve Biyosfer Programı Uluslararası Eşgüdüm Konseyi (Man and the Biosphere Programme International Co-ordinating Council, MAB ICC) ile gerçekleştirilir. Anılan Konsey, iki yılda bir Genel Konferans ile seçilir. MAB Uluslararası Eşgüdüm Konseyi'ne 34 üye devlet bulunmaktadır. 2009 yılında gerçekleştirilen UNESCO 35. Genel Konferansı'nda Türkiye MAB Uluslararası Eşgüdüm Konseyi üyeliğine seçilmiş ve 2009-2013 yılları arasında bu görevini icra etmiştir. UNESCO 38. Genel

Konferansı'nda Türkiye 2015-2019 yılları arasında tekrar 34 üyesi bulunan MAB Uluslararası Eşgüdüm Konseyi üyesi olarak seçilmiştir (UNESCO, 2016b).

UNESCO Küresel Jeopark Ağı ve Uluslararası Yerbilimleri Programı (International Geoscience Programme, IGCP) UNESCO'nun doğa bilimleri sektöründeki bir diğer programıdır. UNESCO, Uluslararası Yerbilimleri Programı aracılığıyla yer bilimlerinde küresel işbirliğini harekete geçirmek için Uluslararası Jeolojik Bilimler Birliği (International Union of Geological Sciences, IUGS) ile çalışmaktadır. Bu program, dünyadaki bilim insanlarına somut projeler aracılığıyla bilginin sınırlarını genişletmek için bir platform sağlamaktadır.

Bu program beş konu üzerinde çalışmayı desteklemiştir:

- Yerküre Kaynakları: toplumun sürdürülebilirliği
- Küresel Değişim: Jeolojik kayıtlardan elde edilen kanıtlar
- Jeotehlikeler: riskleri azaltmak
- Hidrojeoloji: Su döngüsü jeoloji
- Jeodinamik: Çevrenin kontrolü. UNESCO jeoloji ve jeofizikte araştırma ve geliştirmeyi destekleyen tek BM kurumudur ve Uluslararası Jeoloji Programı en iyi örneklerinden biridir.

Küresel jeopark düşüncesi birçok taraf devlet tarafından benimsenmektedir. Jeoparklar, korunmalarına, sürdürülebilir kalkınmaya ve toplum katılımına bağlı olarak popülerlik kazanmaya başlamıştır. Küresel Jeopark Ağı'nda 2015 yılı sonu itibariyle 33 ülkeden 120 jeopark alanı bulunmaktadır.

Türkiye'nin ilk jeoparkı Kula "Kakaumene" Yanık Ülke Jeoparkı Eylül 2013'de UNESCO'nun Küresel Jeopark Ağı'na üye olmuştur. Bu üyelik aynı zamanda Avrupa JeoparkAğı'na da üyelik anlamına gelmektedir.

Küresel Jeopark Ağı, UNESCO tarafından desteklenen gönüllü bir ağıdır. Tüm Küresel Jeopark Ağı üyeleri iki yılda bir toplanırken, Avrupa Jeopark Ağı gibi yerel ağlar yılda iki kez toplanarak ortak aktiviteleri geliştirmek ve desteklemek için çalışırlar (UNESCO, 2016c).

2015 yılında gerçekleştirilen UNESCO 37. Genel Konferansı'nda alınan karar doğrultusunda Uluslararası Jeolojik Bilimler ve Jeoparklar Programı (International Geoscience and Geoparks Programme, IGGP) olarak statüsü değiştirilmiştir olup, Küresel Jeoparklar UNESCO alanları olmuştur (UNESCO, 2016d).

Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme ile birlikte Ramsar Sözleşmesi kapsamında korunan alanlar, MAB programı çerçevesinde Biyosfer Rezervi ilan edilmiş veya UNESCO Jeopark alanları sahip oldukları koruma statüleri çerçevesinde doğal miras olarak DML'ne aday gösterilebilmektedir. Bununla birlikte, uluslararası sözleşmeler çerçevesinde değerlendirildiğinde doğal ve kültürel miras korunması kapsamında en evrensel ve kapsamlı koruma statüsü DML'ne kaydedilmeyle sağlanmaktadır (UNESCO vd., 2012).

UNESCO program ve sözleşmelerinin yanı sıra BM sisteminde uluslararası çevre hukuku kapsamında BM Biyoçeşitlilik Sözleşmesi (1992) ve Kyoto Protokolü İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi gibi sözleşmeler de bulunmaktadır (United Nations, 2016).

8.5. Türkiye'nin UNESCO Dünya Mirası Listesindeki Durumu

Türkiye'nin UNESCO DML'ndeki alanlarının 2015 yılı itibariyle güncel durumuna bakıldığında 13 kültürel miras ve 2 karma miras olmak üzere toplam 15 miras alanı bulunmakta olup, doğal miras alanı bulunmamaktadır. Türkiye envanter niteliğindeki Geçici DML'nde ise 2015 yılı itibariyle en fazla aday mirasa sahip devlet olma özelliğine sahiptir. 1 doğal, 2 karma ve 57 kültürel miras niteliği taşıyan alan bulunmaktadır (WHC, 2016l). Türkiye'nin DML ve Geçici DML'ndeki mirasları kategorileri ve kaydedilme yılları ile birlikte Ek 4'te sunulmuştur.

8.6. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu ve Doğal Miras Süreci

UTMK, UNESCO'nun eğitim, doğa bilimleri, sosyal ve beşeri bilimler, kültür, bilgi ve iletişim konularında ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşları bilgilendirerek, bu kuruluşların UNESCO faaliyetlerine katkı ve katılımlarını sağlamak, UNESCO idealleri doğrultusunda çalışmalar yapmak ve süreçleri takip ederek hükûmete danışmanlık etmek üzere 25 Ağustos 1949 tarihli ve 3-98562 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kurulmuştur (UTMK, 2016).

UTMK bünyesinde doğal ve kültürel miras konularında uzmanların yer aldığı iki İhtisas Komitesi bulunmaktadır. Bunlardan UTMK Doğa Bilimleri İhtisas Komitesi UTMK'daki UNESCO doğa bilimleri sektörü ve doğal miras konusunda çalışmalar yapmak üzere 2011 yılında Temel Bilimler İhtisas Komitesi adıyla kurularak çalışmalarına devam ederken, 2014 yılında gerçekleştirilen UTMK 26. Genel Kurulunun ardından UTMK Doğa Bilimleri İhtisas Komitesi adıyla 12 Eylül 2014 tarihinde yeniden kurulmuş olup, Türkiye'nin 2013-2017 döneminde seçildiği Dünya Miras Komitesi çalışmalarına ve UNESCO doğal miras sürecine danışmanlık etmektedir.

UTMK Somut Kültürel Miras İhtisas Komitesi ise UTMK Yönetim Kurulunca 2010 yılında kurulmuş, 2014 yılında gerçekleştirilen UTMK 26. Genel Kurulunun ardından 12 Eylül 2014 tarihli Yönetim Kurulu kararıyla yeniden kurulmuş ve kültürel miras kapsamındaki faaliyetlerine devam etmektedir. Komite çalışmalarını DM Sözleşmesi kapsamında yürütmekte olup, Dünya Miras Komitesi çalışmalarına kültürel miras dosyalarının değerlendirilmesi kapsamında akademik birikimiyle danışmanlık etmektedir. UTMK'da faaliyet gösteren Komitelerin gönüllülük esasına dayalı çalışan üyeleri Türkiye'nin seçkin kurum ve üniversitelerinden uzman ve akademisyenlerden oluşmaktadır.

UTMK, UNESCO konuları kapsamında danışmanlık faaliyetini sürdürmekte olup, bu görevi doğrultusunda doğal ve kültürel miras konularında farkındalık etkinlikleri düzenlemektedir. Bu kapsamda doğal miras konusunda son yıllarda gerçekleştirilen etkinlikler aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Türkiye'de doğal miras ve biyoçeşitliliğin UNESCO listelerinde temsilinin artırılması amacıyla UTMK tarafından UNESCO Doğal Miras Alanları / UNESCO Jeopark Alanları / UNESCO Biyosfer Rezervleri konusunda hem envanter niteliğinde potansiyel doğal alanları listeleme hem de ulusal düzeyde doğal mirasın korunması konusunda farkındalığı arttırmayı hedefleyen etkinlikler gerçekleştirilmiştir.

Bu etkinliklerden biri Türkiye'de doğal miras konusunda farkındalığı arttırmak amacıyla UTMK Temel Bilimler İhtisas Komitesi öncülüğünde 9 Temmuz 2012 tarihinde gerçekleştirilen "UNESCO Doğal Miras Alanları Geçici Listesine Öneri Sunma Çalıştayı"dır. Adı geçen Çalıştay ile Türkiye'nin doğal zenginliğine dikkat çekmek suretiyle doğal alanların korunması konusunda yetkili kurumlar ve uzmanları bir araya

getirmek hedeflenmiştir. Çalıştayda, UNESCO doğal miras perspektifinde Türkiye’deki doğal miras niteliği taşıyan alanlar UNESCO kriterlerinin bulunduğu bir anket çalışması ile önce sıralanmış ardından bu alanlar UNESCO kriterleri, taşıdığı *üstün evrensel değer* ve koruma durumları göz önünde bulundurularak önceliklendirilmiştir (Oğuz ve Ürün, 2014, s. 23).

Çalışmaya UNESCO Genel Merkezine doğal miras dosyası sunma konusunda yetkili birim olan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Dışişleri Bakanlığı Kültürel Diplomasi Genel Müdür Yardımcılığı, UTMK Temel Bilimler İhtisas Komitesi Üyeleri, UTMK MAB İhtisas Komitesi Üyeleri ve Türkiye’nin çeşitli üniversitelerinden doğal alanlar konusunda uzman çok sayıda akademisyen katılmıştır. Çalıştay sonucunda oluşturulan Türkiye’deki UNESCO doğal miras olabilecek potansiyele sahip öncelikli alanların listesi ilgili Bakanlıklara iletilmiştir (Oğuz ve Ürün, 2014, s. 23).

Türkiye’de doğal ve kültürel varlıkların korunması kapsamındaki işleyiş ve görevlerin düzenlenmesi kapsamında 21 Temmuz 1983 tarihinde 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kabul edilmiştir (T. C. Resmî Gazete, 21 Temmuz 1983).

Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı arasında 1 Ekim 2012 tarihinde “Doğal Sit Alanları ve Taşınmaz Tabiat Varlıklarının Bulunduğu Alanların Arkeolojik, Kentsel, Kentsel Arkeolojik, Tarihi Sit Alanları ve Tescilli Taşınmaz Kültür Varlıkları ile Bunların Koruma Alanları ve Etkileşim-Geçiş Sahasının Bulunduğu Alanlar ile Çakıştığı Yerlerde Uygulanacak Esaslara İlişkin Protokol” imzalanmıştır. Bu protokol ile doğal, kültürel ve karma miras alanı olabilecek nitelikteki alanlar konusunda iki Bakanlık arasında görev paylaşımı yapılarak, doğal alanlar Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, kültürel alanlar Kültür ve Turizm Bakanlığı, doğal ve kültürel özellikleri çakışan alanlar olan karma alanlar ise iki Bakanlığın işbirliğinde yürütülecektir (UTMK, 2012).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğünce hazırlanan Tuz Gölü Özel Çevre Koruma Alanı 2013 yılında Kamboçya’nın başkenti Phnom Penh’de gerçekleştirilen 37. DM Komite toplantısında WHC-13/37.COM/8A rumuzlu belge ile alınan kararla Geçici DML’ne ilk doğal miras alanı olarak kaydedilmiştir.

UTMK tarafından son yıllarda UNESCO himayesinde bulunan diğer doğal alan statüleriyle ilgili de envanter ve farkındalık çalışmaları yapılmıştır.

Dünya çapında 669 UNESCO Biyosfer Rezervi bulunmakta olup, Türkiye’de UNESCO’ya kayıtlı henüz tek bir Biyosfer Rezervi vardır. Bu sayının arttırılmasının faydalı olacağı değerlendirilerek UTMK MAB İhtisas Komitesi öncülüğünde 7 Mart 2013 tarihinde “Yeni Biyosfer Rezervleri Belirleme Çalıştayı” gerçekleştirilmiştir. Çalıştaya Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü ve ilgili bölge Müdürlüklerinden temsilciler, UTMK MAB İhtisas Komitesi Üyeleri ve uzmanlar katılmıştır. Çalıştayda ülkemizdeki coğrafik bölgelere göre dört farklı çalışma grubu oluşturulmuş ve UNESCO Genel Direktörlüğü’ne yeni Biyosfer Rezerv alanı olarak teklif edilmesi ilgili birimlere tavsiye niteliğinde önerilecek, kriterleri taşıyan potansiyel ulusal Biyosfer Rezerv alanları belirlenmiştir (Oğuz ve Ürün, 2014, s. 15).

Jeoparklar, koruma, sürdürülebilir kalkınma ve toplum katılımının ortaklaşa uygulanabildiği alanlar olmaları nedeniyle, dünyada tanınırlıkları giderek artmaktadır. UNESCO Küresel Jeopark Ağında 120 Jeopark alanı bulunmakta, buna karşın ülkemizden bu ağa dâhil olmuş tek bir jeopark alanı bulunmaktadır. UTMK internet sayfasından erişimi mümkün olan Jeopark Alanları Ulusal Listesine Öneri Sunma Çalıştayı Raporuna göre; UTMK Jeolojik Miras ve Jeopark Alt Çalışma Grubu öncülüğünde 2 Ekim 2015’te “Jeopark Alanları Ulusal Listesine Öneri Sunma Çalıştayı” gerçekleştirilmiştir ve Türkiye’deki ilgili Bakanlık temsilcileri, akademisyenler ve STK temsilcilerinin katılımlarıyla Türkiye’deki jeopark olabilecek nitelikteki alanların listesi anket yoluyla oluşturulmuş, ilgili kurumlara resmî olarak bildirilmiştir.

DM alanları konusunda yetkili kurum ve kuruluşlar, yerel yönetimler, akademisyenler, STK, yerel halk gibi bu süreçle ilgili bütün ulusal paydaşların dikkatini bu yöne çekerek, adaylık dosyası hazırlanması ve doğal miras uzmanı yetiştirme sürecinin sürdürülebilirliğinin sağlanması elzemdir.

8.7. Dünya Mirası Listesinin Uluslararası Görünürlüğü ve Taraf Devlete Etkisi

Taraf devletler için UNESCO DML’ne kaydedilen doğal ve kültürel miraslar kazandırdığı prestij ve uluslararası tanınırlığın yanı sıra bölge ekonomisi ve turizmine de

katkı sağlamaktadır. Devletler taraf oldukları DM Sözleşmesi ile sahip oldukları doğal ve kültürel mirasları koruyacaklarını ve miras alanının çeşitli nedenlerle olumsuz etkileneceği durumlarda muhafaza önlemlerini alacaklarını taahhüt etmiş olurlar. Bu gibi hallerde taraf devletten alınan bilgi doğrultusunda DM Komitesi miras alanını gerekli tedbirler alınıncaya kadar Tehlike Altındaki DML'ne kaydederek mirasın koruma durumunu takip edebilmektedir. Miras alanının muhafazasına ilişkin gerekli tedbirler alındığında tekrar DM Komitesinin kararıyla Tehlike Altındaki DML'nden çıkarılarak DML'ne dönebilmektedir. Öte yandan, DM Komitesi tarafından taraf devletin 1972 Sözleşmesi çerçevesinde miras alanı ile ilgili gerekli koruma tedbirlerinin alınmadığı ve mirasın *üstün evrensel değer*'inin tahrip olduğu ve yitirdiğine kanaat getirmesi durumunda taraf devletle istişare edilerek miras alanı DML'nden tamamen çıkarılabilmektedir (WHC, 2016).

Miras alanının Tehlike Altındaki DML'ne kaydedilmesi veya DML'sinden çıkarılması taraf devletin doğal ve kültürel mirasların korunması konusundaki DM Sözleşmesinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmediğini göstereceğinden prestij kaybına da yol açabilmektedir.

Miras alanı başvuruları yapılmadan önce 1972 DM Sözleşmesinin getirdiği yükümlülükler ve aday alanın koruma durumunun dikkatlice gözden geçirilmesi, alana ilişkin tehditlerin ortadan kaldırılması veya gerekli koruma önlemlerinin alınması miras alanının olası bir kayıt durumunda gelecekteki durumunu belirleyecek önemli etmenlerdir.

DML'ne kayıt kararından sonra miras alanının uluslararası görünürlüğü artacağından ziyaretçi potansiyeli de artabilir. Ziyaretçi artışıyla oluşacak ziyaretçi baskısının alana olumsuz etkisi de dikkate alınmalıdır.

Miras alanlarının karşılaşılabileceği olumsuzlukların neler olabileceğinin bilinmesi gelecekte alınacak önlemler için harekete geçmeyi kolaylaştırabilir. Örneğin UNESCO'nun periyodik raporlama anketi sonuçları bu tespitlerin yapılarak gerekli önlemlerin alınması için önemli bir kaynak teşkil eder. 2008 yılında sonuçlanan I. periyodik raporlama anketi sonucunda ortaya çıkan kültürel ve doğal miras alanlarını etkileyen temel faktörler aşağıda sıralanmaktadır:

- Binalar ve Kalkınma
- Ulaşım Altyapısı
- Kamu veya Servis Altyapısı

- Çevre kirliliği
- Biyolojik kaynak kullanımı / modifikasyon
- Fiziksel kaynak çıkarma
- Fiziksel dokuyu etkileyen yerel koşullar
- Mirasın Sosyal / Kültürel kullanımları
- Diğer insan kaynaklı faaliyetleri
- İklim değişikliği ve şiddetli hava olayları
- Ani ekolojik veya jeolojik olaylar
- İstilacı / yabancı türler veya aşırı bol türler
- Yönetim ve kurumsal faktörler
- Diğer faktörler

Yukarıda sıralanan faktörlerin yanı sıra, her miras alanının sahip olduğu *üstün evrensel değer*'in muhafazasını sağlayacak tedbirler veya karşılaşılabilecek tehditler çeşitlilik gösterebilir (WHC, 2016m). Örneğin, bazı DM alanlarında şehirleşme ve kalkınmanın artışı miras alanını olumsuz etkilerken, çok ziyaret edilen bir miras alanında ziyaretçi baskısı mirasın korunmasını olumsuz etkileyebilir, volkanik bir patlama, deprem veya sel gibi doğal afetler miras alanının tahrip olmasına neden olabilmektedir.

8.8. Miras Alanlarının Sürdürülebilir Yönetimi ve Korunması

Miras alanlarının ilanı buldukları bölgede sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir turizmi canlandıran etkiler oluşturmaktadır. Bununla beraber, alanın DM Sözleşmesi kapsamında DML'ne kaydedilmesi ile taraf devlet hem koruma hem de miras alanın gelecek nesillere aktarılması sorumluluğunu kabul ettiğini uluslararası alanda taahhüt eder. Bu doğrultuda DML'ne kayıt bir sonuç değil, alanın korunması için gerekli tedbirlerin alınacağı yeni bir başlangıç olarak da değerlendirilebilir. Alanın ilanı sonrasında periyodik raporlama, koruma durum raporu beyanı ve reaktif izleme gibi çeşitli raporlamalarla taraf devletler DM Merkezi ve DM Komitesine mirasın koruma durumu ile ilgili düzenli rapor vermektedirler (UNESCO vd., 2012).

Miras alanlarına yönelik avlanma, iklim değişikliği, habitat parçalanması, aşırı ziyaretçi baskısı, bölgesel veya yerel problemler gibi tehditlerin değerlendirilmesi ve çözüm

stratejilerinin geliştirilmesi koruma ve yönetimin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (UNESCO vd., 2012).

Doğal miras alanlarının olumsuz etmenlerle karşı karşıya kalması halinde DM Komitesine sunulacak raporlarda alandaki iyileşmenin göstergeler ile ölçülmesi, bunun için rasyonel göstergeler seçilmesi, tercih edilen her ölçüt için doğrulama metodu bulunması ve durumu iyileştirici önlemlerin uygulanması için bir zaman ölçeği sunulması gerekmektedir (UNESCO vd., 2012).

Miras alanının uluslararası alandaki tanınırlığının artması ile mirasa ilişkin tehditler veya iyi uygulama örnekleri daha geniş kitlelerce duyulmakta olup, DM kavramının getirdiği bu özellikle bütün dünyayı ilgilendiren bir konu haline dönüşmektedir.

Taraf devletlerin miras alanlarının DM Sözleşmesinden doğan yükümlülükler ve DM Komitesinin kararı ile Tehlike Altındaki DML'ne kaydedilmesi veya DML'nden tamamen silinmesi söz konusu olabilmektedir. Bu gibi durumlar taraf devletlerin DM Sözleşmesinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmediği düşüncesiyle prestij ve güven kaybına neden olabilir. Bu nedenlerle taraf devletlerce DML'ne adaylık kararı verilirken alanın gelecekte de sürdürülebilir korunmasının sağlanacağı, *üstün evrensel değerinin* muhafaza edilmesi gerektiği unutulmamalıdır.

8.9. Sonuç ve Öneriler

UNESCO'da 1972 yılında kabul edilen, Türkiye tarafından ise 1983 yılında taraf olunan DM Sözleşmesi bir yandan kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması için taraf devletlerin dikkat ve çabalarına katkı sağlarken, diğer yandan uluslararası tanınırlık ve prestijini de arttırmaktadır. Bununla birlikte, adaylık başvurularında önceki deneyimlere dayanarak, dikkate alınması gereken bazı hususlar bulunmaktadır.

Taraf devletler DML'ne aday alanlarını belirleyerek, UNESCO DM Merkezine sunarken adeta uzun bir yolculuğa başlamaktadır. Bir alanın DML'ne kaydedilmesi bir sonuç değil, miras koruma bakımından yeni bir başlangıç olarak nitelendirilebilir. Diğer bir ifadeyle taraf devletler uluslararası topluma sınırları içerisinde bulunan miras alanına ilişkin miras koruma ve sürdürülebilir yönetimi konularında tahahhütlerde bulunmakta olup, bir yandan alanın muhafaza edilmesi için çaba sarfetmekte, diğer yandan bu çabalar çeşitli

nedenlerle sekteye uğradığında uluslararası alanda eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu nedenle miras alanı başvurusu yapılırken sürdürülebilir korunması mümkün olan alanların seçilmesi faydalı ve yerinde olacaktır. Gerekli şartlar sağlanamadığı takdirde sadece o bölgeyi değil ulusal ve uluslararası toplumu ilgilendiren bir sorun haline gelerek, gündem oluşturmakta ve olumsuz örnek teşkil etmekte, devletler için prestij kaybına da neden olabilmektedir.

Miras alanları bir kez DML'ne kaydedildiğinde dünyanın ortak mirası olarak kabul edilmektedir. Taraf devletin sınırları içerisinde bulunmakla beraber miras alanı çeşitli nedenlerle tehlikede bulunduğu bu durum bütün dünya insanların söz sahibi olacağı anlamına gelmektedir. Bu duruma örnek olarak 2013 yılında gerçekleştirilen 37. DM Komite toplantısında Suriye'deki bütün DM alanlarının Tehlike Altındaki DML'ne kaydedilmesi gösterilebilir.

Miras alanlarının buldukları bölgeye sağladıkları bir avantaj da sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir eğitim, miras koruma, miras yönetimi, gençlere miras koruma bilinci kazandırılması gibi konular için deneyim kazandıran bir platform oluşturmalarıdır. Bu önemli platformun kamu kurumları, yerel yönetimler, üniversiteler, okullar, STK'lar, özel sektör, yöre halkı gibi çeşitli paydaşlar tarafından etkin kullanılması miras koruma bilincini arttırarak, mirasın gelecek nesillere aktarılmasına imkân tanıyacaktır. Dünya'nın en büyük mercan resifi olan Avustralya Büyük Mercan Resifleri miras alanı, deniz suyu derecesindeki ufak değişimlerden bile etkilenebilecek kadar hassas, buna karşın zengin biyoçeşitliliğe ev sahipliği yapan bir miras alanıdır. Miras koruma konusunda bütün paydaşların ilgisi ve hassasiyeti ile koruma çabaları dikkat çekici ve güzel bir örnek oluşturmaktadır.

Miras alanları Türkiye'de yetkili ulusal mercii olan Bakanlıklar tarafından UNESCO'ya aday gösterilmekle birlikte, yerel yönetimlerin ve yerel halkın miras koruma ve yönetimi konusunda farkındalığının artması büyük önem taşımaktadır. Miras alanı korunma bilincinin bu bölgede yaşayan insanlar olan yerel halkta bulunması alanın geleceğe korunarak miras bırakılmasını sağlayabilecek önemli faktörlerdendir.

Miras alanları aday gösterilmek üzere değerlendirilirken, adaylık dosya başvuruları belirlenirken, adaylık dosyaları hazırlanırken veya miras alanı ilan edildikten sonraki süreçlerde, ilgili Bakanlıklar, yerel yönetimler, diğer paydaşlar ile yetkili ve danışal

kurum ve kuruluşlar arasında iyi bir yönetim sağlanması, iletişimin sürdürülmesi, ortak çalışma kültürü ve işbirliğinin her aşamada artması miras alanlarının sürdürülebilir korunmasını sağlayacaktır. UNESCO DM adaylık sürecinde UTMK'nın akademik uzmanlığına başvurulması ve dosyaların değerlendirilmesinin talep edilmesi mümkündür ve uzman görüşü alınması başarılı bir başvuru dosyasının hazırlanmasında büyük katkı sağlayacaktır.

Miras alanları DML'ne kaydedildikten sonra uluslararası tescil edilmesiyle ziyaretçi sayısı genellikle artabilmektedir. Bu durum yerel iş imkânlarının artmasına neden olarak, turizm ve ekonomiye faydalar sağlayabilir. Miras alanlarında sürdürülebilir turizm ve ekonomik katkılar sağlaması her ne kadar yerel ve ulusal faydalar sağlayacak olsa da, alanın kirlilik veya ziyaretçi baskısı gibi miras alanlarını olumsuz etkileyebilecek etmenlerden korunması için ziyaretçi kabulü ve alanın koruma tedbirleri dikkatle planlanmalıdır.

DM Sözleşmesi UNESCO tarafından 1972 yılında kabul edilmişse de Türkiye bu Sözleşmeye 1983 yılında taraf olmuş ve bu tarihe kadar aday miras alanı sunamamıştır. DM Sözleşmesine taraf olunduktan sonraki süreçte ise taraf devletlerin yılda en fazla iki adaylık dosyası sunabilme kotası getirilmiştir. Taraf olunan ilk yıllarda adaylık dosyaları sunularak kabul edilmiş, 1998-2010 yılları arasında ise DML'ne kayıt olmamıştır. 2011 yılında ise kültürel miras adaylıkları tekrar ivme kazanmıştır. Bu süreçte herhangi bir aday doğal miras alanının DML'ne kaydı için başvuruda bulunulmamıştır. Türkiye'nin Geçici DML'ndeki ilk aday doğal miras alanı ise 2013 yılında kaydedilmiştir.

DML'ne başvuru konusu tamamen taraf devletlerin inisiyatifinde bulunmaktadır. Taraf devletlerin kendi yasaları çerçevesinde korunan ve korunacağı tahahhütü ile sınırları içerisinde yer alan alanlar için başvuruda bulunulabilmektedir.

Bir alanın DM olarak kaydedilmesi için izlenmesi gereken yol her devlet için farklı olabilmekle birlikte Türkiye'de kısaca aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Belediye Başkanlıkları veya Valilikler gibi yerel yönetimler veya STK temsilcilerinden çok sayıda talep bulunmakta olup, bu talepler doğal miras alanları için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğüne, kültürel miras alanları için Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne iletilmektedir. Bu adaylık dosyaları aynı zamanda UTMK'ya da iletilerek, UNESCO

süreçlerine danışmanlık görevi kapsamında olası adaylığın değerlendirilmesi konusunda akademik görüş ve değerlendirme talep edilmektedir.

DM alanı olması düşünülen alanların *üstün evrensel değer* taşımaları ve DM kriterlerini sağlamaları durumunda ilgili Bakanlıklar ve UTMK tarafından değerlendirilen adaylık dosyası yetkili ve sorumlu Bakanlık birimince Dışişleri Bakanlığına iletilmektedir.

Dışişleri Bakanlığınca alınan adaylık dosyası, UNESCO Nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliği aracılığıyla UNESCO DM Merkezine iletilir. UNESCO DM Merkezi ise dosyanın eksiksiz ve zamanında iletilmesi durumunda konuyla ilgili Danışma Organına adaylık dosyasını değerlendirilmek üzere iletmektedir.

Adaylık dosyası hazırlık ve gönderim süreci DM Sözleşmesi Uygulama Rehberindeki zaman çizelgesi doğrultusunda yürütülmekte olup, gecikme olmamasına özen gösterilmelidir. Geçici DML'nde bulunmayan bir alan aday gösterilmemektedir. DML'ne Geçici DML'nden bir adaylık başvurusunun yapılması durumunda, DM Komitesi gündeminde görüşülebilmesi için en az iki senelik başvuru periyodu ve süreci bulunmaktadır.

Adaylık dosyası hazırlanırken, DM Merkezince istenilen bilgilerin eksiksiz ve özenli açıklanmasına dikkat edilmesi başarılı bir sonuç için gerekli görülmektedir. Başvuru dosyalarının uluslararası platformda Türkiye'nin görünürlüğünü ve prestijini etkilediği unutulmamalıdır.

Adaylık dosyaları hazırlanırken üstün evrensel değer ve kriterlerin detaylı açıklanması, alanın otantikliği ve bütünlüğünün korunma yönteminin belirtilmesi, alan yönetiminin hangi yetkili kurumda olduğu ve nasıl yürütüldüğünün ifade edilmesi, alanın yönetim planının olması, adaylık dosyasında UNESCO'yu tanıyan yazım dili ve tekniği kullanılması, alan sınırlarının ve tampon bölgenin belirtilmesi, önceki yıllarda DM Komitesine sunulan benzer kategori veya özellikteki tematik alanlara ait adaylık dosyaları incelenerek, başarılı adaylık dosyalarından örnek alınması kayıt kararının alınması için faydalı olacaktır.

UNESCO perspektifi ve miras koruma yaklaşımının adaylık dosyalarına yansıtılması, benzer alanlarla karşılaştırmalı analizlerinin bilimsel verilere dayanarak vurgulanması, alanın yönetimi için belirlenen esasların doğru şekilde ifade edilmesi, alanın karşı karşıya

olduğu tehditlerin ve alınmakta olan tedbirlerin belirtilmesi ifade edilmesi, alanın finansal kaynaklarının belirtilmesi, miras koruma tekniklerinin ölçme, gözlem ve değerlendirmenin belirtilmesi, alanın kendine has ve benzerlerinden ayırt edici özelliklerinin belirtilmesi, alanı temsil eden güncel ve yüksek çözünürlüklü fotoğraflara, güncel haritalara ve bu adaylığı destekleyen kurum ve kuruluşlara yer verilmesi başvurunun olumlu değerlendirilmesinde faydalı olacaktır.

9. KAYNAKLAR

Bertzky, B., Shi, Y., Hughes, A., Engels, B., Ali, M.K. and Badman, T. (2013). *Terrestrial Biodiversity and the World Heritage List: Identifying broad gaps and potential candidate sites for inclusion in the natural World Heritage network*. IUCN, Gland, Switzerland and UNEP-WCMC, Cambridge, UK. xiv + 70pp.

CITES. (2016). *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*. 1 Nisan 2016 tarihinde <https://cites.org/eng/disc/what.php> sayfasından erişilmiştir.

CMS. (2016). *Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals*. 1 Nisan 2016 tarihinde <http://www.cms.int/> sayfasından erişilmiştir.

IPPC. (2016). *International Plant Protection Convention*. 1 Nisan 2016 tarihinde <https://www.ippc.int/en/> sayfasından erişilmiştir.

IUCN. (2008). *Outstanding Universal Value Standards for Natural World Heritage: A Compendium on Standards for inscriptions of Natural Properties on the World Heritage List*, 45. 31 Ocak 2016 tarihinde <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/2008-036.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Oğuz, M. Ö., Ürün, Ş. (Ed). (2014). *UNESCO Türkiye Millî Komisyonu 2012-2013 Faaliyet Raporları*, 123. 31 Aralık 2015 tarihinde http://unesco.org.tr/dokumanlar/kitaplar/faaliyet_raporu_2014.pdf sayfasından erişilmiştir.

T.C. Resmî Gazete. (1983, Şubat 14). *Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme*. T.C. Resmî Gazete. Ankara <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17959.pdf> sayfasından erişilmiştir.

T.C.Resmî Gazete. (1983, Temmuz 21). *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu*. T.C. Resmî Gazete. Ankara <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18113.pdf> sayfasından erişilmiştir.

T. C. Resmî Gazete. (1994, Mayıs 17). *Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme*.

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/04/20140404-11.htm> T.C. Resmî Gazete. Ankara.

The International Treaty, (2016). *International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture*. 1 Nisan 2016 <http://www.planttreaty.org/> sayfasından erişilmiştir.

UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN,. (2011). *Preparing World Heritage Nominations. Second Edition*. UNESCO, 135

UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN. (2012). *World Heritage Resource Manual: Managing Natural World Heritage*. UNESCO, 98.

UNESCO. (1972). *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Haraguchi, S., Oers R. V. (Ed.) (2014). *World Heritage Papers 38: Safeguarding Precious Resources for Island Communities*. UNESCO, 101.

UNESCO. (2014). *37 C/4 2014-2021 Medium-Term Strategy*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002278/227860e.pdf> sayfasından erişilmiştir.

UNESCO. (2015). *38 C/5 2016-2017 Volume 1 Draft Resolutions*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002322/232227e.pdf> sayfasından erişilmiştir.

UNESCO. (2016a). *Ecological Sciences for Sustainable Development Man and the Biosphere Programme*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/ecological-sciences/man-and-biosphere-programme/> sayfasından erişilmiştir.

UNESCO. (2016b). *Ecological Sciences for Sustainable Development International Co-ordinating Council (ICC) of the Man and the Biosphere (MAB) Programme*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/ecological-sciences/man-and-biosphere-programme/about-mab/icc/> sayfasından erişilmiştir.

UNESCO. (2016c). *Earth Sciences UNESCO Global Geoparks*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/earth-sciences/global-geoparks/> sayfasından erişilmiştir.

UNESCO.(2016d). *Statutes of the International Geoscience and Geoparks Programme*. 31 Ocak 2016 tarihinde http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/SC/pdf/IGGP_EN_Statutes-and-the-Guidelines.pdf sayfasından erişilmiştir.

United Nations. (2016). *Environmental Law*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://legal.un.org/avl/ha/environmentallaw.html> sayfasından erişilmiştir.

UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. (2012). 01.10.2012 tarihli “Doğal Sit Alanları ve Taşınmaz Tabiat Varlıklarının Bulunduğu Alanların Arkeolojik, Kentsel, Kentsel Arkeolojik, Tarihi Sit Alanları ve Tescilli Taşınmaz Kültür Varlıkları ile Bunların Koruma Alanları ve Etkileşim-Geçiş Sahasının Bulunduğu Alanlar ile Çakıştığı Yerlerde Uygulanacak Esaslara İlişkin Protokol”.

UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. (2016). *Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) Türkiye Millî Komisyonu Yönetmeliği*. 31 Ocak 2016 tarihinde http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/bas%C4%B1n_aciklamasi/yonetmelik.pdf sayfasından erişilmiştir.

UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. (2016). *Jeopark Alanları Ulusal Listesine Öneri Sunma Çalıştayı Raporu*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/dogabilimleri/jalocr.pdf> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (1972). *The World Heritage Convention*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/convention/#Brief-History> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre (2002). *CONF.202/5 The Budapest Declaration on World Heritage*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/archive/2002/whc-02-conf202-5e.pdf> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2004). *Ramses II Temple*, Emmanuel Pivard. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/list/88> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2004). *WHC-04/28.COM/13 Evaluation of the Global Strategy for a representative, balanced and credible World Heritage List (1994-2004)*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/documents/5276> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2006). *The UNESCO World Heritage Centre's Natural Heritage Strategy*, 13 UNESCO. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-398-1.pdf> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre (2007). *31.COM/13B Evaluation of the results of the implementation of the Committee's Strategic Objectives*. <http://whc.unesco.org/archive/2007/whc07-31com-13be.pdf> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre (2008). *World Heritage Information Kit*, 30. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/activities/567/> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2011). *WHC-11/18.GA/11 Future of the World Heritage Convention, Strategic Action Plan for the Implementation of the World Heritage Convention 2012 -2022*.

Smith, A. (Ed.) (2012). *World Heritage Papers 34: World Heritage in a Sea of Islands Pasific 2009 Programme*, 119.

World Heritage Centre (2013). *Report on the 40th Anniversary of the World Heritage Convention*, 16. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/40years/> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2013). *WHC-13/37.COM/8A Tentative Lists submitted by States Parties as of 15 April 2013, in conformity with the Operational Guidelines*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/archive/2013/whc13-37com-8A-en.pdf> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2013). *WHC-13/37.COM/7C Reflection on the trends of the state of conservation*.

World Heritage Centre. (2015). *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*, 166. 31 Aralık 2015 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/guidelines/sayfasından> erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2015). *WHC-2015/5 Rules of Procedure: Intergovernmental Committee for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*.

World Heritage Centre. (2016). *States Parties Ratification Status*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/statesparties/> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2016a). *Turkey*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/statesparties/tr> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2016b). *World Heritage Education Programme*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/wheducation/> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2016c). *Financial Regulations for the World Heritage Fund*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/financialregulations/> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2016d). *International Assistance*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/intassistance/action=help> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2016e). *Presentation by World Heritage Centre and Advisory Bodies*. 30 Nisan 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/sessions/40com/> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2016f). *Reporting and Monitoring*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/118/> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2016g). *Reactive Monitoring Process*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/reactive-monitoring/> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2016h). *World Heritage in Danger*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/158/> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2016i). *Oman's Arabian Oryx Sanctuary: first site ever to be deleted from UNESCO's World Heritage List*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/news/362> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2016i). *Dresden is deleted from UNESCO's World Heritage List*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/news/522/> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2016j). *World Heritage List*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/list/> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2016k). *World Heritage List Statistics*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/list/stat> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2016l). *Tentative Lists*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/> sayfasından erişilmiştir.

World Heritage Centre. (2016m). *List of factors affecting the properties*. 31 Ocak 2016 tarihinde <http://whc.unesco.org/en/factors/> sayfasından erişilmiştir.

10. EKLER

EK-1

Geçici DML'ne Başvuru Dosyasında Belirtilmesi Gereken Hususlar

UNESCO DM Merkezine adaylık başvurusunda bulunulurken Geçici DML başvuru formunun taraf devletin ilgili kurumlarınca İngilizce veya Fransızca hazırlanıp, imzalanarak son başvuru tarihinden önce UNESCO DM Merkezine iletilmesi gerekmektedir. Geçici DML başvuru formuna UNESCO DM Merkezi internet sayfasından erişim mümkündür. Başvuru formunda detaylarıyla açıklanması gereken hususlar başlıklar halinde aşağıda sunulmuştur:

- Taraf devlet ve başvuruda bulunulan kuruma ilişkin iletişim bilgileri (taraf devlet, yetkili kurum ve yetkili kişinin adı, form gönderim tarihi, telefon, faks, adres, e-posta)
- Alanın adı
- Alanın bulunduğu bölge
- Alanın bulunduğu enlem ve boylam koordinatları
- Alanın tanımı
- Alanın sahip olduğu *Üstün Evrensel Değerin* gerekçelendirilmesi
- Alanın sahip olduğu DM kriterlerinin belirtilerek, açıklanması
- Alanın otantikliği ve bütünlüğünün açıklanması
- Alanın benzer miras alanlarıyla karşılaştırması, benzerlik veya farklı özelliklerinin açıklanması

EK-2

UNESCO DML'ne Başvuru Dosyasında Belirtilmesi Gereken Hususlar

UNESCO DML'ne aday miras alanları belirlendikten sonra, DM Sözleşmesi'nin Uygulama Rehberinde belirtilen zaman çizelgesi dikkate alınarak, yaklaşık 2 yıllık bir periyod izlenerek, DM Komitesine sunulacak adaylık dosyası İngilizce veya Fransızca dillerinden birinde eksiksiz hazırlanarak, DM Merkezi'ne iletilmektedir. Aday miras alanına ilişkin başvuru dosyasında sunulması gereken bilgiler aşağıda "doğal miras" alanlarının içermesi beklenen temel özellikler dikkate alınarak sıralanmıştır.

- Yönetici Özeti
- Alanın tanımı
- Taraf devlet ve başvuruda bulunulan kuruma ilişkin iletişim bilgileri (taraf devlet, yetkili kurum ve yetkili kişinin adı, form gönderim tarihi, telefon, faks, adres, e-posta)
- Alanın adı
- Alanın bulunduğu bölge
- Alanın bulunduğu enlem ve boylam koordinatları
- Alanın tampon bölge ve geçiş zonlarını içeren harita ve planlar
- Alanın iklim, coğrafya, sulak alanlar, jeolojik oluşumlar, flora ve fauna, endemik türler, tehlike altındaki türler gibi bilgilerle detaylı açıklanması
- Alanın doğal veya yer altı kaynakları, avlanma durumu
- Alandaki turizm faaliyetleri
- Alanın varsa sahip olduğu kültürel veya somut olmayan kültürel miras bileşenlerinin açıklanması
- Alanın tarihi ve gelişimi
- Alanın DML'ne kayıt için gereken bilgilerinin detaylandırılması:

Alanın sahip olduğu *Üstün Evrensel Değerin* gerekçelendirilmesi, Alanın sahip olduğu DM kriterlerinin açıklanması, Alanın otantikliği ve bütünlüğünün açıklanması, Alanın koruma durumu ve yönetim gerekliliklerinin açıklanması, Alanın (ulusal ve uluslararası) benzer miras alanlarıyla karşılaştırması, benzerlik veya farklı özelliklerinin açıklanması, diğer alanlardan farklı ve özgün özelliklerinin ifade edilmesi, Alanın coğrafik özellikleri, sucul veya karasal özellikleri, fauna ve florası, jeolojik zenginliklerinin görsel materyal ile desteklenerek açıklanması

- Alanın koruma durumunu (olumlu ve olumsuz) etkileyen faktörlerin açıklanması
- Alanın sahip olduğu yasal statü ile birlikte koruma ve yönetim planının, bütçe ve finansal yapısının, yürütülen projelerin, sponsorlar ve işbirliğindeki diğer kurum ve kuruluşların açıklanması
- Alanda miras koruma konusundaki gözlem, ölçüm ve değerlendirmelerin durumu, düzenlemeler ve sonuçların açıklanması
- Varsa alana ilişkin diğer özellikler, özel durum veya hususlar
- Miras dosyası hazırlanırken kullanılan kaynaklar listesi
- Taraf devletin yetkili kurum ve kişilerinin iletişim bilgileri
- Taraf devletin yetkilisinin imzası

EK-3

DM Merkezi Adaylık Başvuruları Zaman Çizelgesi

Zaman Çizelgesi	Prosedürler
30 Eylül (1 yıl önce)	Taraf Devletlerce sunulan taslak adaylıkların Sekretaryaya iletilmesi için gönüllü son tarih.
15 Kasım (1 yıl önce)	Sekretaryanın sunulan taslak adaylığın eksiksiz olduğuna ilişkin; eğer adaylık eksik ise, tamamlamak için gerekli olan eksik bilgileri bildirmek üzere taraf devlete cevabı.
1 Şubat, 1. Yıl	Eksiksiz adaylık dosyalarının, Sekretarya tarafından ilgili Danışma Organlarına iletilmek üzere teslim edilmesi için son tarih. (Bu tarihten sonra iletilen adaylık dosyaları bir sonraki yıl değerlendirmeye alınırlar.)
1 Şubat-1 Mart 1. Yıl	Kayıt, adaylığın eksiksiz olduğuna ilişkin değerlendirme ve Danışma Organına dosyanın iletilmesi. Sekretarya taraf devletlere adaylığın tamamlanıp tamamlanmadığına dair bilgi

	<p>verir. Eksik adaylık dosyaları Danışma Organlarına iletilmezken, tamamlanan adaylıklar ilgili Danışma Organlarına değerlendirilmek için iletilir.</p>
1 Mart 1. Yıl	<p>Sekretarya tarafından, taraf devletlerce sunulan adaylıkların eksiksiz kabul edilip edilmediği ve 1 Şubat tarihinden önce alındığına ilişkin anılan devletin bilgilendirilmesi için son tarih.</p>
1. Yıl Mart-2. Yıl Mayıs	<p>Danışma Organları tarafından adaylık dosyalarının değerlendirilmesi.</p>
31 Ocak 2. Yıl	<p>Danışma Organlarından, ek bilgi talebinde bulunma isteği veya durum değerlendirme raporu DM Merkezine 31 Ocak tarihine kadar taraf devletlere iletilmek üzere talep edilir.</p> <p>Danışma Organlarınca talep edilen ek bilginin taraf devlet tarafından Sekretarya aracılığıyla teslim edilmesi için son tarih.</p>
28 Şubat 2. Yıl	<p>Ek bilgiler Uygulama Rehberinin 132. Paragrafında yer alan sayıda kopya ve elektronik formatlarla Sekretaryaya iletilir. Ana metinde değişiklik olması durumunda yeni ve eski metnin karışmasını</p>

	<p>önlemek amacıyla taraf devlet bu değişiklikleri orijinal metni düzelterek sunmalı ve değişiklikler açıkça belirtilmelidir. Yeni metnin elektronik versiyonu (CD-ROM veya disket) ve basılı versiyonu birlikte sunulur.</p>
2. Yıl-Yıllık DM Komitesi oturumundan altı hafta önce	<p>İlgili Danışma Organları değerlendirme ve tavsiyelerini taraf devletler ve DM Komitesine iletmesi amacıyla Sekreteryaya iletir.</p>
2. Yıl- Yıllık DM Komitesi oturumunun açılmasından en az on dört iş günü önce	<p>Taraf Devletler tarafından maddi hataların düzeltilmesi.</p> <p>İlgili taraf devletler, Komite oturumunun açılışından en az 14 iş günü öncesinde Danışma Organlarının adaylıklarıyla ilgili belirlemiş olabileceği maddi hataları detaylandırarak hazırladıkları mektubu, Başkana ve Danışma Organlarına gönderebilirler.</p>
2. Yıl- DM Komitesinin yıllık oturumu (Haziran/Temmuz)	<p>DM Komitesi adaylıkları inceler ve kararını verir.</p>
DM Komitesinin yıllık oturumunun ardından	<p>Taraf devletlere yapılan bildirimler. Sekreteryaya,</p>

	<p>adaylıkları komite tarafından incelenen bütün taraf devletlere komitenin ilgili kararını tebliğ eder.</p> <p>Bir alanın DML'ne kaydına yönelik karar verilmesi durumunda, Sekretarya kaydedilen alanın haritasını ve üstün evrensel değer beyanını (karşılanan kritere atıfta bulunmak amacıyla) temin ederek, taraf devlete ve alan yöneticilerine bildirir.</p>
DM Komitesinin yıllık oturumunun ardından	Sekretarya, DM Komitesinin yıllık oturumunun ardından her yıl güncellenmiş DML'ni yayımlar.
DM Komitesinin yıllık oturumunun Kapanışının ardından bir ay içerisinde	Sekretarya DM Komitesinin bütün kararlarını basılı rapor halinde yayımlar.

EK-4

Türkiye'nin UNESCO DML ve Geçici DML'ndeki Mirasları

Türkiye'nin DML'ne kaydedilmiş 15 alanı kategorileri ve kaydedilme yılına göre aşağıda sunulmaktadır:

1. Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Kültürel Miras Alanı, 1985)
2. İstanbul'un Tarihi Alanları (Kültürel Miras Alanı, 1985)
3. Göreme Millî Parkı ve Kapadokya (Karma Miras Alanı, 1985)
4. Hattuşa: -Hitit Başkenti (1986) (Kültürel Miras Alanı, 1986)
5. Nemrut Dağı (Kültürel Miras Alanı, 1987)
6. Hieropolis-Pamukkale (Karma Miras Alanı, 1988)
7. Xanthos-Letoon (Kültürel Miras Alanı, 1988)
8. Safranbolu Şehri (Kültürel Miras Alanı, 1994)
9. Truva Antik Kenti (Kültürel Miras Alanı, 1998)
10. Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Kültürel Miras Alanı, 2011)
11. Çatalhöyük Neolitik Kenti (Kültürel Miras Alanı, 2012)
12. Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (Kültürel Miras Alanı, 2014)
13. Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (Kültürel Miras Alanı, 2014)
14. Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı (Kültürel Miras Alanı, 2015)
15. Efes (Kültürel Miras Alanı, 2015)

Türkiye'nin Geçici DML'nde bulunan 60 alanı kategorileri ve kaydedilme yılına göre aşağıda sunulmaktadır:

Kültürel Miraslar:

1. Karain Mağarası (Antalya) 1994
2. Ahlat Eski Yerleşimi ve Mezar Taşları (Bitlis) 2000
3. Alahan Manastırı (Mersin) 2000
4. Alanya Kalesi ve Tersanesi (Antalya) 2000
5. Harran ve Şanlıurfa Yerleşimleri (Şanlıurfa) 2000

6. İshakpaşa Sarayı (Ağrı) 2000
7. Konya Selçuklu Başkenti (Konya) 2000
8. Mardin Kültürel Peyzaj Alanı (Mardin) 2000
9. Selçuklu Kervansarayları Denizli-Doğubayazıt Güzergâhı 2000
10. St. Nicholas Kilisesi (Antalya) 2000
11. St. Paul Kilisesi, St. Paul Kuyusu ve Çevresi (Mersin) 2000
12. Sümela Manastırı (Trabzon) 2000
13. Afrodias Antik Kenti (Aydın) 2009
14. Likya Uygarlığı Antik Kentleri (Antalya ve Muğla) 2009
15. Perge Antik Kenti (Antalya) 2009
16. Sagalassos Antik Kenti (Burdur) 2009
17. Beyşehir, Eşrefoğlu Camii (Konya) 2011
18. Hatay, St. Pierre Kilisesi (Hatay) 2011
19. Göbeklitepe Arkeolojik Alanı (Şanlıurfa) 2011
20. Ani Tarihi Kenti (Kars) 2012
21. Aizanoi Antik Kenti (Kütahya) 2012
22. Beçin Ortaçağ Kenti (Muğla) 2012
23. Birgi Tarihi Kenti (İzmir) 2012
24. Gordion (Ankara) 2012
25. Hacı Bektaş Veli Külliyesi (Nevşehir) 2012
26. Hekatomnos Anıt Mezarı ve Kutsal Alanı (Muğla) 2012
27. Niğde'nin Tarihi Anıtları (Niğde) 2012
28. Mamure Kalesi (Mersin) 2012
29. Odunpazarı Tarihi Kent Merkezi (Eskişehir) 2012
30. Yesemek Taş Ocağı ve Heykel Atölyesi (Gaziantep) 2012
31. Zeugma Arkeolojik Siti (Gaziantep) 2012
32. Sardes Antik Kenti ve Bintepeler Lidya Tümülüsleri (Manisa) 2013
33. Laodikeia Arkeolojik Alanı (Denizli) 2013
34. Ceneviz Ticaret Yolu'nda Akdeniz'den Karadeniz'e Kadar Kale ve Surlu Yerleşimleri 2013
35. Anadolu Selçuklu Medreseleri (Konya, Kayseri, Sivas, Erzurum, Kırşehir) 2014
36. Anavarza Antik Kenti (Adana) 2014
37. Kaunos Antik Kenti (Muğla) 2014
38. Kızkalesi (Mersin) 2014

39. Arslantepe Arkeolojik Alanı (Malatya) 2014
40. Kültepe Arkeolojik Alanı (Kayseri) 2014
41. Çanakkale ve Gelibolu 1. Dünya Savaşı Alanları (Çanakkale) 2014
42. Eflatunpınar Kaya Anıtı (Konya) 2014
43. İznik (Bursa) 2014
44. Mahmutbey Camii (Kastamonu) 2014
45. Ahi Evran Türbesi (Kırşehir) 2014
46. Titus-Vespasianus Tüneli (Hatay) 2014
47. Zeynel Abidin Camii ve Mor Yakup Kilisesi (Mardin) 2014
48. Akdamar Kilisesi (Van) 2015
49. Antik Aspendos Kenti Tiyatrosu ve Su Kemerleri (Antalya) 2015
50. Eshab-ı Kehf Külliyesi (İslami-Osmanlı Sosyal Kompleksi) (Kahramanmaraş) 2015
51. Mudurnu Tarihi Lonca Kasabası (Bolu) 2015
52. Harşena Dağı ve Pontus Kralları Kaya Mezarları (Amasya) 2015
53. Dağlık Frigya (Eskişehir, Kütahya, Afyon) 2015
54. Stratonikeia Antik Kenti (Muğla) 2015
55. Uzunköprü (Edirne) 2015
56. İsmail Fakirullah Türbesi ve Işık Kırılma Mekanizması (Siirt) 2015
57. Yıldız Sarayı Kompleksi (İstanbul) 2015

Karma Miraslar:

58. Güllük Dağı-Termessos Milli Parkı (Antalya) 2000
59. Kekova (Antalya) 2000

Doğal Miras:

60. Tuz Gölü Özel Doğa Koruma Alanı (Ankara-Konya-Aksaray) 2013